

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΠΡΩΤΗ

ΓΕΝΝΗΣΙΣ. ΑΝΑΤΡΟΦΗ

Α.

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

1.

Καταγωγή.

Ἐκ καταγωγῆς εἰμὶ **Φαναριώτης**.

Τοῦτο ἤχει ἴσως ὡς δεινὴ τις ἐξομολόγησις. Ὁ τίτλος οὗτος, ἐφ' ᾧ ἐσεμνύνετο ἄλλοτε μερὶς τοῦ ἔθνους ἡμῶν, ἀπέβη μετὰ ταῦτα εἰς κηλὶδα καὶ ὕβριν. Ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ κατακτητὴς, εἴτε φιλανθρωπεύμενος, εἴτε καὶ ἐπιτηδεύων τὰ συμφέροντα αὐτοῦ ἐκτιμῶν, ἀνεγνώρισε τὸν ὀρθόδοξον Πατριάρχην ὡς ἀρχηγὸν οὐ μόνον πνευματικόν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς καὶ πολιτικόν τοῦ ἔθνους τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν λοιπῶν κατακτηθέντων ὀρθοδόξων· περὶ τοῦτο δὲ τὸ ἔσχατον λείψανον καὶ πολύτιμον κέντρον τῆς ψυχρῶν ἀγούσης ἡμῶν ἐθνότητος συνῆλθον, καὶ κατὰ πᾶν τὸ διάστημα τῆς δουλείας ἐξηκολούθουν συνεργόμενοι οἱ πλεῖστοι τῶν ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἱκανότητι διακρινομένων ὁμογενῶν εἴτε ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, εἴτε καὶ ὅθεν ὅποτε τῆς Ἑλλάδος. Οὕτω κατηρτίσθη καὶ ἐστρατολογεῖτο ἡ τάξις τῶν Φαναριωτῶν, τὴν ἐπωνυμίαν λαβόντων ἐκ τοῦ προαστείου Φαναρίου, τοῦ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως περιέχοντος τὸ Πατριαρχεῖον. Διὰ τῆς ἐμφύτου δ'

εἰς τοὺς Ἑλληνας νοσημοσύνης καὶ δεξιότητος ἀπέκτησαν βαθμηδὸν οἱ ἀριστεῖς οὗτοι σπουδαίαν ἐπιρροὴν εἰς τὰ δημόσια τῆς Τουρκίας, καί, ἔνεκα τῆς εὐμαθείας αὐτῶν, κατήντησαν, ὑπὸ τὸν τίτλον Διερμηνέων, νὰ διευθύνωσι τὴν ἐξωτερικὴν τοῦ τῷ κατακτητῇ ἀνήκοντος κράτους πολιτικὴν, καὶ μέχρι τέλους ν' ἀνεγείρωσι καὶ ἡμιανεξάρτητον θρόνον Χριστιανικὸν ἐν ταῖς Δακικαῖς ἡγεμονίαις, εἰς ἃς ἔδιδον νόμους καὶ ἐνεφύτευον τὸν πολιτισμὸν. Τῆς ἐπιρροῆς δὲ καὶ τῆς εὐπορίας, ἃς ἐντεῦθεν ἐκτῶντο, ἐποιοῦντο ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ χρήσιν ἐπ' ἀγχιθῷ τοῦ ἔθνους, σώζοντες τοὺς καταδυναστευομένους, τὴν ἐκκλησίαν προστατεύοντες καὶ σχολεῖα ἰδρύοντες, ἐνίοτε καὶ ἐπὶ θυσίᾳ τῆς ζωῆς αὐτῶν. Παρ' αὐτοῖς προσέτι ἐκαλλιεργήθη καὶ ὠρίμασεν, ὑπὸ τὸν ὀθωμανικὸν πέλεκυν, τῆς ἐθνικῆς ἀναστάσεως ἡ ἰδέα, καὶ συνεπάγη καὶ διεδόθη ἡ Ἑταιρία, καὶ αὐτοὶ ἔπесαν πρώτη, σχεδὸν εἰπεῖν ἐκούσιος, ἐκατόμβη εἰς τὸν βωμὸν τῆς πατρίδος· ἅμα δ' ἡ ἐπανάστασις ἐξερράγη, οἱ ἐπιστημότεροι τῶν περισωζομένων ἔσπευσαν ὑπὸ τὰς σημαίας αὐτῆς, καὶ συνηγωνίσθησαν τὸν μέγαν ἀγῶνα, οἱ μὲν διὰ τῶν γνώσεων αὐτῶν εἰς τὴν ῥύθμισιν τῶν κοινῶν συντελέσαντες, οἱ δὲ καὶ ὡς ἀπλοῖ στρατιῶται διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν τὸν πατριωτικὸν φόρον ἀποτίσαντες.

Ἄλλ' εἰ καὶ ἀτομικῶς οἱ πλείστοι ἐξ αὐτῶν ἠγαπῶντο καὶ ἐτιμῶντο, ἐν συνόλῳ ὅμως διεβῆλλοντο ἐν τῇ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι, καὶ εἰς ἔγκλημα τοῖς προσήπτετο ἡ καταγωγὴ αὐτῶν. Προήρχετο δὲ τοῦτο παρὰ μὲν τισι τῶν ἀγενεστέρων καὶ ἐκ φθόνου τινὸς πρὸς τὴν κοινωνικὴν ὑπεροχὴν ἣν ἐχορήγει τοῖς πλείστοις ἐξ αὐτῶν ἡ διανοητικὴ μόρφωσις καὶ ἐπιμελὲς ἀγωγὴ· ἐν γένει δ' ἐκ προλήψεων ἃς καὶ αὐτὸς ὁ Κοραῆς συνεμερίζετο ἢ ἐνόμιζεν ἀναγκαῖον νὰ ὑποθάλῃ κατ' ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως κατὰ πάσης τάξεως δι' οἷον ὅποτε λόγον ὑπὲρ τὰς λοιπὰς αἰρομένης, διότι ἡ ἐπανάστασις ἦν ἔργον τοῦ ἔθνους παντός, καὶ ἵνα συντελεσθῇ καὶ προκόψῃ, ἔπρεπε νὰ μένῃ προῖον καθαρῷ δημοκρατικοῦ πνεύματος.

Προσῆπτοντο δ' εἰς τοὺς Φαναριώτας τάσεις ἀριστοκρατικαί, ἀδίκως διὰ τοὺς πλείστους, πλὴν ὀλίγων μικρονόων τινῶν, οἵτινες

καὶ καταγέλαστοι δι' αὐτῶν ἐγίνοντο, ἐν ᾧ οἱ ἐπιστημότεροι ἦσαν οἱ πρῶτοι τὴν κατάργησιν κενῶν τίτλων νομοθετικῶς προτείναντες. Κατεδικάζοντο δὲ προσέτι αὐτοὶ καὶ διὰ τὰς ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀποδιδόμενας αὐτοῖς φιλοπρώτους διαιρέσεις καὶ ῥαδιουργίας, αἵτινες ὁμῶς ἦσαν κακίαι γενικῶς τῇ τότε δουλικῇ θέσει τοῦ ἔθνους ἀνήκουσαι, οὐδ' ὅλως ἀνώτεραι ἐν Φαναρίῳ ἢ παρὰ τοῖς λοιποῖς τοῦς ἐῖς ἰσχυρὶ Ὀθωμανοῦς θεραπεύουσιν, ὡς παρὰ τοῖς αὐλικοῖς φέρ' εἰπεῖν τοῦ Σατράπου τῶν Ἰωαννίνων, γνωστότεραι δὲ μόνον ἐν Φαναρίῳ διότι ἐκεῖ ἐν μᾶλλον περιόπτῳ θέσει παρήγοντο, καὶ ἴσως κατὰ τι ἄξιαι ἐπεικυστέρως κρίσεως καθ' ὅσον εἰς ἀνώτερον ἄθλον ἀπέβλεπον. Ἄλλως τε δυστυχῶς, καὶ ἀφ' οὗ οἱ Φαναριῶται ἐξέλιπον, ἡ Ἐριννὺς τῶν κομματικῶν διαιρέσεων δὲν ἐγκατέλιπεν ἐντελῶς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ πατήρ μου, ὁ τὴν διάθεσιν μετριοφρονέστατος καὶ τὴν καρδίαν ταπεινότατος τῶν ἀνθρώπων, ὁ οὐδέποτε κομπάσας ἐπὶ τίτλῳ ἢ καταγωγῇ, καὶ εἰς ὃν οὐδὲν τῶν ἐλαττωμάτων ποτὲ προσήφθη τῶν δικαίως ἢ ἀδίκως ἀποδιδόμενων εἰς τοὺς Φαναριώτας, ἔγραψε κατὰ τὸ 1845, ἐξ ἀπλοῦ πνεύματος δικαιοσύνης, ἀξιόλογον διάλογον πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν Φαναριωτῶν, καὶ ἐξέδωκεν αὐτὸν παρ' Ἀνδρέα Κορομηλά. Ἀλλ' ἐμπεσὼν εἰς τὴν θύελλαν τοῦ πολυταράχου ἐκείνου ἔτους, παρῆλθεν ἀπαρατήρητον τὸ φυλλάδιον τοῦτο, καίτοι ἄξιον ἄλλης τύχης καὶ διὰ τὰς ἀρχὰς δικαιοσύνης, ὧν ὑπερεμάχει, καὶ διὰ τὸ ὠραῖον ὕψος καθ' ὃ ἦν γεγραμμένον. Ἀγνοῶ ἂν σώζονται ἔτι ἀντίτυπα τοῦ φυλλαδίου ἐκείνου. Παρ' ἐμοὶ δυστυχῶς οὐδὲν ἔμεινε.

Καὶ ἐγὼ δ' αὐτὸς ἔγραψα περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου τρία ἄρθρα ἐν ἡ ἐξέδιδον ἐφημερίδι τῇ *Εὐνομία* εἰς τὰ ἐπόμενα φύλλα: ἀριθ. 20 (τῇ 21 Δεκ. 1862) ἀριθ. 124 (τῇ 24 Δεκ. 1863) ἀριθ. 143 (τῇ 28 Φεβρ. 1864).

Οὕτω λειάνας τὸ ἔδαφος ὑπὲρ τὴν πρώτην κοιτίδα μου, χωρῶ λέγων ὅτι, καθ' ἃ γνωρίζω, Φαναριῶται ἦσαν οἱ προπάτορές μου τοῦλάχιστον μέχρι τετάρτης γενεᾶς ἀνιούσης, διότι, ὡς ἤκουσα

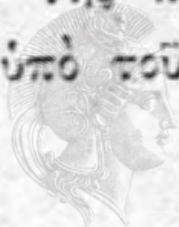
παρὰ τοῦ πατρὸς μου, ὁ πάππος αὐτοῦ, προὔχων ἐν Κωνσταντι-
νουπόλει καὶ πρωτοσπαθάριος τὸ ἀξίωμα, εἶχε δύο θυγατέρας, ὧν
ἡ μὲν ἐνυμφεύθη τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας, ἡ δὲ τὸν τῆς Μολδαυίας.

Ἐκαλεῖτο δ' ἐπὶ τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας ἡ οἰκογένεια ἡμῶν
Ῥίζοι. Ἐνθυμούμαι δ' ὅτι ποτὲ ἐν Ὀδησσῷ κατὰ τὰ 1822, ἐπι-
σκεφθεὶς τὸν πατέρα μου ὁ ἐξάδελφος αὐτοῦ Ἰακώβος Ῥίζος ὁ Νερου-
λός, ὁ διάσημος ἐν ποιηταῖς καὶ ἐν πολιτικοῖς, ὅστις ὅμως Ῥίζος
ἦν πρὸς μητρὸς μόνον, τῷ εἶπεν ἐνώπιόν μου ὅτι ἔπρεπε νὰ κα-
λῆται οὐχὶ Ῥίζος, ἀλλὰ Ῥαγκαβῆς, διότι τὸ μὲν πρῶτον ἦν ὄνομα
κύριον προγόνου τινός, ὡς πολλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ὑπάρχει αὐτὸ
ἐπικρατοῦν, τὸ δεῦτερον δέ, τὸ τῆς οἰκογενείας, ὡς περὶ τούτου
ἀνέγνω ὁ ἴδιος ἄλλοτε τὰς ἀποδείξεις ἐν ἐπισήμοις ἐγγράφοις, δια-
τηρουμένοις τότε παρὰ τῇ πρὸ τῆς ἐμῆς γεννήσεως, καὶ κατὰ τὴν
ἀρχὴν τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος ἀποθανούση μεγάλη θεία,
τῇ Κῇ Τυαννίτου.

Ἦν δ' ἡ Κυρία αὕτη πρὸς πατρός θεία τοῦ πατρὸς ἐμοῦ καὶ
πρὸς μητρὸς τοῦ Ἰακώβου Ῥίζου τοῦ Νερουλοῦ, γυνὴ ἐπίσημος
ἐπ' εὐφροσύνῃ καὶ ἐπὶ πολυμαθείᾳ δι' οὗς χρόνους ἔζη, ὁμιλοῦσα ξέ-
νας γλώσσας, ὅπερ ἦν σπανιώτατον τότε δι' Ἑλληνίδα, ἐν Κων-
σταντινουπόλει τοῦλάχιστον, καὶ διὰ τοῦτο γνωστὴ τοῖς ξένοις δι-
πλωμάταις, καὶ ὑπ' αὐτῶν ἀγαπωμένη καὶ τιμωμένη. Καὶ ἦν ὁ
οἶκος αὐτῆς κέντρον φιλολογικόν, τὸ μόνον τότε ὑφιστάμενον ἐν
Βυζαντίῳ, ὥστε ὁ Ἑλληνιστὶ ποιήσας τὴν «Βοσπορομαχίαν»
Διερμηνεὺς τῆς Αὐστριακῆς πρεσβείας Μομᾶρς ἀνέθηκεν αὐτὴν εἰς
τὸν σύζυγον τῆς Κῆς Τυαννίτου, διότι εἶχεν ἀποθάνει ὁ ἀδελφός
αὐτῆς Ἰωάννης, εἰς ὃν εἶχε κατ' ἀρχὰς ἀπόφασιν ν' ἀφιερῶσιν τὸ
ἔργον του. Ἦν δ' ὁ Ἰωάννης οὗτος ἰατρός, καὶ ποιητὴς προσέτι,
καὶ σώζεται ποίημα αὐτοῦ ἡ «Στοιχειομαχία», ὡς σώζονται ποιη-
μάτια καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἰακώβου. Ποιητὴς δέ, δοκιμώτε-
ρος μάλιστα, ἦν καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Ἰακώβου, Γεώργιος, ὁ ἐμὸς πάπ-
πος, μεταφράσας διὰ καλῶν στίχων τὸν «Πιστὸν ποιμένα» τοῦ
Γουαρίνη, ἐκδοθέντα, ὡς νομίζω, ἀλλ' ἐγὼ δὲν τὸν εἶδα. Ὁ δ'

ῥωάννης λέγεται εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ἀφιέρωσιν καὶ ὅπου ἀλλαχοῦ μνημονεύεται « Ρίζος ὁ τοῦ Μανῆ » ἤτοι πάντως τοῦ Ἑμμανουήλ ἢ Μανουήλ, καὶ ὁ Ἑμμανουήλ οὗτος ἦν ὁ μνημονευόμενος ἔχων « Ἄγα » βαθμόν, εἶτα δὲ μέγας Βάνος γενόμενος, υἱὸς δὲ Ἀνδρονίκου τοῦ ἐν τῇ 17ῃ ἑκατονταετηρίδι ἀκμάσαντος « Μεγάλου ῥήτορος » τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, ὃν λέγει ὁ Καντεμίρης de la noble famille des Rangabé, ἐπαινῶν αὐτοῦ τὴν γραμματικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν πολυμαθειαν. Μήτηρ δὲ τοῦ Ἑμμανουήλ ἦν Ἑλένη, ἡ θυγάτηρ Ἀντωνίου Ρωσσέτου, τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, καὶ σύζυγος, Μπαλάσσα ἡ θυγάτηρ τοῦ ἀποκεφαλισθέντος μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Κωνσταντίνου Βραγκοβάνου. Νέαν δ' ἀπόδειξιν τῆς συγγενείας τοῦ Ἑμμανουήλ, ἐγγόνου τοῦ Ἀντωνίου, πρὸς τοὺς Ρίζους παρέχει καὶ ὁ ἐν τῷ μέσῳ τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος μνημονευόμενος ὡς ἱατρός, ἐν Παδοῦῃ διδασχθεὶς, Ἑμμανουήλ Ἀντωνίου Ρίζος, ὁ γράψας Γαλλιστὶ Essai sur la nouvelle doctrine de Brown. 1797.

Καὶ μνημονεύονται μὲν ἐν τῇ ἱστορίᾳ οἱ τρεῖς υἱοὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ φιλολάου Αὐτοκράτορος Μιχαήλ τοῦ Ραγκαβῆ ἐν τῇ 9ῃ ἑκατονταετηρίδι ὡς εἰς μοναστήρια κατακλεισθέντες καὶ ἀποθανόντες. Ἀλλ' ὅτι οὗτοι ἔσχον ἀπογόνους μαρτυρεῖται ἐκ χρυσοβούλλου τοῦ Αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ τοῦ Λεκαπηνοῦ ἐν ᾧ ἀναφέρεται ὡς ἀνακαινίσας τὴν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει μονὴν τοῦ Ξηροποτάμου Παῦλος ὁ υἱωνὸς (ἐγγονὸς) τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαήλ Ραγκαβῆ, οὗ καὶ ἐν τοῖς Βίοις τῶν Ἀγίων γίνεται μνεία, ὡς ἀγιάσαντος, καὶ εἰς ὃν ἴσως ἀποδοτέα ἢ ἐν Ἀθήναις σωζομένη ἔτι καὶ ἀδεξιότατα ἀνακαινισθεῖσα, φερώνυμος τῆς οἰκογενείας ἐκκλησία. Ἐτέραν δ' ἀπόδειξιν ὅτι ἀπόγονοι τοῦ Μιχαήλ ἐσώζοντο καὶ ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις δίδουσι τὰ ὑπὸ τοῦ Miclosich καὶ Müller ἐκδοθέντα Acta et Diplomata Graeca Medii Aevi, μνημονεύοντα Κωνσταντίνου τοῦ Ραγκαβῆ Ἀναγνώστου καὶ Ταβολαρίου τῆς πόλεως Ἀλμυροῦ ἐν ἔτει 1271, προσέτι δὲ καὶ τὸ ἀρτίως ὑπὸ τοῦ De-

thier ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκδοθὲν χειρόγραφον «Le Moscho-vite», μνημονεύον τοῦ ἐπὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως διαπρέψαντος στρατηγοῦ Ῥαγκαβῆ, ὅστις ἡρωϊκῶς ἔπεσεν ὑπερ-μαχῶν τῆς πατρίδος του.

Συλλογὴν ἐλαιογράφων προτομῶν τῶν προπατόρων αὐτοῦ ἀν-δρῶν καὶ γυναικῶν ἐκέκτητο ὁ πατήρ μου περιεργοτάτην, καὶ μο-ναδικὴν ἴσως διὰ τὴν Ἀνατολήν, ὅπου τοιοῦτου εἶδους μνημεῖα δὲν σώζονται. Καὶ πόσαι μὲν ἦσαν τὸν ἀριθμὸν αἱ εἰκόνες δὲν ἐν-θυμοῦμαι· ἀλλὰ κατελάμβανον περίξ τοὺς τέσσαρας τοίχους μεγά-λης αἰθούσης, καὶ παῖς ὢν πολλάκις εἰς αὐτὰς προσέχαινον, θαυ-μάζων τὸ πλούσιον, ἀλλὰ καὶ ἀλλόκοτον τῆς ἐνδυμασίας αὐτῶν καὶ τῆς κομώσεως, μαρτυροῦν περὶ χρόνων λησμονηθέντων. Δυσ-τυχῶς ὅμως τὰ περιεργότατα ταῦτα μνημεῖα ἐποχῆς, ἥς ἄλλα ἀνάλογα δὲν ὑπῆρχον ἐν Βυζαντίῳ, ἐξηφανίσθησαν ἐν πυρκαϊᾷ πρὶν ἢ φθάσω εἰς ἡλικίαν ὅπως ἐκτιμήσω τὴν σπουδαιότητα αὐ-τῶν, καὶ ἀναγράψω, ἢ καὶ ἐρωτήσω νὰ μάθω τὰ ὀνόματα τῶν παριστωμένων καὶ ὅ,τι ἄλλο ἐδίδασκον περὶ τοῦ παρελθόντος.

Ἐκ τῶν ἀνιόντων μου τοὺς δύο μου πάππους δὲν ἐγνώρισα, ἀποθανόντας πρὸ τῆς γεννήσεώς μου. Ὁ πρὸς πατρός, Γεώργιος ὁ Ῥίζος, υἱὸς τοῦ πρωτοσπαθαρίου Ἰακώβου καὶ Αἰκατερίνης θυγα-τρός τοῦ Ἀδαμάκη Μουρούζη, πάππου τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Κωνσταντίνου Μουρούζη, εἶχε χρηματίσει ποστέλνικος ἢ πρωθυ-πουργὸς τῆς Οὐγγροβλαχίας, ἀνὴρ ἐπὶ παιδείᾳ διαπρέπων καὶ ποιητής, οὗ σώζεται μετάφρασις τοῦ *Πιστοῦ Βοσκού* τοῦ Γουα-ρίνη καὶ ἐπίγραμμα εἰς τὸν Πέτρον Ἀντώνιον Ἐμμανουήλ, τὸν μεταφράσαντα τὸ «Τρόπαιον τῆς Ὁρθοδοξίας» (Βιέννη 1791). Ὁ δὲ πρὸς μητρός, Εὐστάθιος (Σταθάκης) Σταματίου Λαπίθης, κατήγετο ἐκ Ζαγοράς τῆς Θεσσαλίας, ἐξ οἰκογενείας εἰς ἣν μη-τρόθεν ἀνῆκε καὶ ὁ γνωστὸς καθηγητὴς καὶ συγγραφεὺς Φίλιπ-πος Ἰωάννου· καὶ ἐν τῇ νεότητί του μὲν εἶχεν ἐπιδοθῆ, ὥς μοί ἐρρέθη, εἰς πολυτίμων λίθων ἐμπόριον· εἶτα δὲ μεταβὰς εἰς Κων-σταντινουπόλιν, ἔλαβεν ἐντιμὸν ὑπηρεσίαν πολιτικὴν ἐν τῇ τάξει

τῶν Φαναριωτῶν, καὶ διεκρίνετο, πλήν τῆς ἐντιμότητος τοῦ χα-
ρακτηρὸς του, καὶ διὰ τοῦ πολλοῦ πλούτου, ὃν ἄλλοτε εἶχε κερδίσει.
Ἄλλ' ὁ πλοῦτος οὗτος ἀπέβη αὐτῷ εἰς ὄλεθρον. Ἡ τότε ἀγρία
καὶ ἄπληστος τυραννία, εἰς αὐτὸν ἐποφθαλμιάσασα, συνέλαβεν
ἀναιτίως τὸν χρηστὸν καὶ ὑπὸ πάντων ἀγαπώμενον ἄρχοντα, καὶ
ὑπέβαλεν αὐτὸν εἰς φρικτὰ βάσανα ἵνα τὸν ἀναγκάσῃ νὰ ὁμολο-
γήσῃ ποῦ, ἐκ τῆς τότε ἐπικρατούσης καὶ λίαν δεδικαιολογημένης
δυσπιστίας, εἶχεν ἀποκρύψει τὸν θησαυρὸν του. Ἄλλ' ὁ γενναῖος
ἀνὴρ ἐπέμεινε σιγῶν μέχρι θανάτου, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι ἡ οἰκογέ-
νειά του ἤθελεν ἀνακαλύψει ποτέ, καὶ ἐπανακτήσει τοὺς καρποὺς
τῶν ἰδρώτων του. Τὸ οἰκτρὸν αὐτοῦ τέλος παρέστησα τὸν Ἰππό-
την διηγούμενον ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει τοῦ δράματος ὃ ἔγραψα ὑπὸ
τὸν τίτλον «Παραμονή».

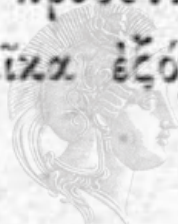
Ἀλλὰ τοῦ γενναίου μάρτυρος καὶ ἡ τελευταία ἐλπίς ἐψεύσθη.
Μετὰ τὴν ἐκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε, ὡς ὅλων
τῶν Φαναριωτῶν, ἐδημεύθη καὶ ἡ ἐδική του οἰκία καὶ ἐγένετο
στρατῶν, στρατιῶται σαροῦντες γωνίαν τινὰ τῆς αὐλῆς, εἶδον εἰς
αὐτὴν χρυσᾶ τινὰ νομίσματα, καὶ ἀνασκάψαντες ἀνεῦρον θησαυ-
ρὸν ὁλόκληρον, ὅστις ἐγένετο ἔρμαιον αὐτῶν καὶ τῆς τότε ἀρχῆς.

Ἡ δὲ σύζυγός του, ἡ μάχη μου, τῷ εἶχεν ἐπιζήσει, καὶ συν-
ώκει μεθ' ἡμῶν, ἐν ὅσῳ ἤμεθα ἐν Κωνσταντινουπόλει, φέρουσα τὸ
παράδοξον βαπτιστικὸν ὄνομα Κοκκονίτσα (Ἀθανασίου), κατήγετο
ἐκ Μουδανιωῶν (Κίου) τῆς Βιθυνίας, συγγενῆς πρὸς μητρὸς τοῦ εἰς
Ῥωσικὴν ὑπηρεσίαν διατελέσαντος διπλωμάτου Γαβριὴλ Κατα-
κάζη. Ἄσχημος τὸ ἐξωτερικόν, μικρά, κυρτὴ ὅτε τὴν ἐγνώρισα,
παιδείας μὲν ὀλίγον μετεῖχε καὶ ἐξωτερικῆς κοινωνικῆς ἀγωγῆς,
ἀλλ' ἐκέκτητο πολλὰς οἰκιακὰς καὶ χριστιανικὰς ἀρετάς, φιλο-
στοργοτάτη οὖσα καὶ εὐλαβεστάτη, καὶ τοῖς πτωχοῖς ἐλεημονε-
στάτη. Τὴν ἐνθυμοῦμαι ὥρας εἰς τὴν γωνίαν τῆς καθημένην καὶ
κύπτουσαν ἐπὶ ὥρας τὴν ὑποτρέμουσαν κεφαλὴν τῆς ἥ εἰς Μηναιῶν,
ὃ ἀνεγίνωσκεν ἑκατοστὴν φορὰν, ἥ εἰς τριγωνικὴν σανίδα, ἐφ' ἧς
ἠρίθμει ἀνὰ πέντε παράδας τοὺς τόκους οὓς ἐλάμβανεν ἐξ ἐπαρχιωῶν,

τὸ μόνον πενιχρὸν λείψανον τῆς ἄλλοτε μεγάλης περιουσίας της. Ἄλλ' οὐχ ἤττον κατώρθου νὰ οἰκονομῇ καὶ ὑπὲρ τῶν πτωχῶν· ἡ δεξιὰ της ὁμῶς ἠγνόει τὰς ἀγαθοεργίας ἃς ἐχορήγει ἡ ἀριστερά της. Ἀπεβίωσε δ' ἐν Ὁδησσῷ μετὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Ὅλως διάφορος ἦν ἡ ἐτέρα μου μάμμη, ἡ πρὸς πατρός, Ραλοῦ καλουμένη, θυγάτηρ τοῦ Νικολάου Σούτσου, Μεγάλου Διερμηνέως τῷ 1768, καρατομηθέντος δὲ τῷ 1769 διὰ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Πελοποννήσου, ἀδελφὴ δὲ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, τοῦ τελευταίου Ἑλλήνος Αὐθέντου τῆς Βλαχίας, εἰς οὗ τὴν αὐλὴν κατῴκει, καὶ ἦν ἐκ τῶν πρωτίστων ἐγκοσμημάτων αὐτῆς, ὑπὸ πάντων ἀγαπωμένη καὶ θαυμαζομένη διὰ τὴν βαθεῖάν της σύνεσιν, τὴν γλυκύτητα τοῦ χαρακτῆρός της, τὴν παιδείαν καὶ τὰ παντοῖά της προτερήματα, ἃ καὶ ἡ φυσικὴ χάρις της λαμπρότερα ἀνεδείκνυεν. Ἐνθυμοῦμαι ὅτι, ἐν Βουκουρεστίῳ κατὰ τὸ 1820, νομίζω, εἰς τὴν τελετὴν τῶν γάμων Λουκίας, τῆς δευτέρας θυγατρὸς τοῦ τότε ἡγεμονεύοντος ἀδελφοῦ της (μετὰ τοῦ Ἐμμανουὴλ Ἀργυροπούλου), ἐγερθεῖσα πρὸς τιμὴν τῆς νύμφης ἐχόρευσεν ὡς πρωτοστάτις τὸν συρτόν, ὃν αἱ ξέναι ὀρχήσεις δὲν εἶχον ἐκδιώξει ἔτι τότε ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν συναναστροφῶν. Πάντες δ' οἱ συγκεκλημένοι, οἵτινες ἦσαν οὐ μόνον τὸ ἄνθος τῆς ἐγχωρίου καὶ τῆς Ἑλληνικῆς ἀριστοκρατίας, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ἐπίσημοι ξένοι, κατεγοητεύθησαν ὑπὸ τῆς ἐμμελοῦς εὐπρεπείας τῶν κινήσεών της, καὶ ἀπέβλεπον μετ' ἐνθουσιασμοῦ πρὸν τὴν γλυκεῖαν μορφήν καὶ τὸ εὐγενὲς ἀνάστημα τῆς πρεσβυτιδος, λησμονοῦντες τὰς καλὰς καὶ νέας τὰς συναποτελοῦσας τὸν στέφανον τοῦ χοροῦ. Ἀπεβίωσε δ' ἐν Ὁδησσῷ τὸ δεύτερον, νομίζω, ἔτος μετὰ τὴν ἐκρηξιν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασεως.

Ἐτέρους δὲ τῶν ἀνιόντων μου συγγενῶν ἐγνώρισα τὸν πρὸς μητρός θεῖόν μου Μιχαήλ, ὅστις εἶχε μᾶλλον τετραγαγμένας τὰς φρένας, καὶ ἀπέθανε μετὰ τὴν ἐπανάστασιν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου μόνος ἔμεινεν ἐκ πάσης τῆς οἰκογενείας· προσέτι δὲ τὴν πρὸς πατρός θείαν μου Αἰκατερίνην Γκίκα, γυναῖκα ἐξόχου ἀγωγῆς,

παιδείας καὶ χάριτος, ὡς καὶ τὰς πρὸς μητρὸς θείας, τὴν Ἑλένην Γεράκη καὶ Μαρίαν Σούτσου. Ἀλλὰ καὶ αἱ τρεῖς ἔζησαν ἐπὶ πολὺ ἔτι ἂν οὐ αὐτὸς ἐξῆλθον τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὥστε καὶ ἄλλοτε ἐξ αὐτοῦ ἀφορμὴν νὰ ἐπανέλθω εἰς τὰ περὶ αὐτῶν. Καὶ ἡ μὲν Κ^α Γεράκη νεωτάτῃ χηρεύσασα, δὲν ἐνυμφεύθη ἐκ δευτέρου, καὶ ἦν ἄτεκνος· τῇ δὲ Κ^α Σούτσου ὁ σύζυγος Ἀλέξανδρος Σούτσος, υἱὸς τοῦ ἡγεμονος Μιχαήλ Σούτσου, εἶχεν ἀποθάνει ἤδη πρὸ τῆς γεννήσεώς μου, ἢ μᾶλλον κατασφαγῇ· διότι μέγας Διερμηνεὺς ὢν τῆς Πύλης ἐπὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἐξ ὑπονοίας ἐμβληθείσης ὑπὸ τῶν Ῥώσων ἢ τῶν Ῥωσσιζόντων, εἰς τὴν τότε φιλύποπτον καὶ ἀγρίαν κυβέρνησιν, ὅτι διέκειτο εὐμενῶς πρὸς τοὺς Γάλλους, ἡμέραν τινά, ἐν ᾧ συνεγευμάτιζε μετὰ τῆς οἰκογενείας του, ἐκλήθη εἰς τὴν Πύλην, καὶ τῇ ἐπαύριον μόνον ἐπέμφθη εἰς τὴν οἰκίαν του μέγα σακκίον ἐγκλεῖον τὸ σῶμά του εἰς τεμάχια διαμεμελισμένον. Ἡ θεία μου ἔκτοτε καὶ μέχρι τέλους τῆς ζωῆς της οὐδέποτε ἀπεδύθη τὸ πένθος. Τὸ φρικτὸν τοῦτο κακούργημα ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις οὐδὲν εἶχε τὸ ἔκτακτον καὶ ἀσύνηθες διὰ τὴν τύχην τῶν χριστιανῶν ἐν Τουρκίᾳ. Παρέστησα δὲ καὶ τοῦτο ἀφηγούμενον τὸν Χλωρὸν ἐν τῷ Β' μέρει τοῦ δράματος τῆς *Παραμονῆς*. Ἡ Γαλλικὴ δὲ κυβέρνησις ἐθεώρησεν ἑαυτὴν ὑπόχρεων νὰ περιθάλψῃ τὴν ἐνεκα αὐτῆς οὕτως ἀπορφανωθεῖσαν οἰκογένειαν, καὶ ἔκτοτε ἡ θεία μου μέχρι τέλους τῆς ζωῆς αὐτῆς εἶχε σύνταξιν παρὰ τῆς Γαλλίας, οὐδέποτε διακοπεῖσαν διὰ πασῶν τῶν πολιτικῶν καὶ δυναστικῶν τοῦ μεγάλου ἔθνους περιπετειῶν, τοὺς υἱοὺς της δ' ἐδέχθη ὡς ὑποτρόφους. Τὴν Κυρίαν Σούτσου ἀπεκαλοῦμεν ἡμεῖς τὰ παιδία «Θείσαν Κοκκωνίτσαν» διότι *Κοκκωνίτσα* καὶ *ἐνδοξοτάτη* ἐτιτλοφορεῖτο τότε ἡ σύζυγος τῶν ἡγεμονοπαίδων (βεηζαδέδων). Εἶχε δὲ τρία τέκνα, τὸν Γρηγόριον, ἀποθανόντα ἐν Ἑλλάδι, τὸν Κωνσταντῖνον, μακρὸν ἔτι ζήσαντα ἐν Βλαχίᾳ καὶ τὴν Σεβαστήν, νυμφευθεῖσαν τὸν εἰς Ῥωσσικὴν ὑπηρεσίαν σύμβουλον τῆς ἐπικρατείας Κύριον Νικόλαον Μαῦρον.

Ὁ πατήρ μου, Ἰάκωβος, ἦν ἀνὴρ διὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους

ἐξόχως πεπαιδευμένος, Ἑλληνιστής, Εὐρωπαϊκῶν καὶ Ἀσιατικῶν γλωσσῶν κάτοχος, ποιητῆς φιλόκαλος, καὶ χαρακτῆρος πράου, ἀνεπιδείκτου καὶ ἀρχαϊκῶς ἀκεραίου. Ὅτε δ' ἐγεννήθην, ἡ καὶ ἐξ οὗ τὸ πρῶτον ἐνθυμοῦμαι, εἶχεν ἔτι τὸν κατώτατον ἀρχοντικὸν βαθμὸν κομίσσου, ὅστις ἐν τῇ Δακικῇ αὐλῇ ἀντεστοίχει πρὸς τὸν τοῦ Σταυλάρχου, καὶ ἦν τιμητικὸς τὸ πλεῖστον. Ἐλαβε δ' αὐτὸν παρὰ τοῦ θείου του, ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας ἐν νεωτάτῃ ἡλικίᾳ, διότι ὅτε ἐγεννήθην ἦν, νομίζω, μόλις τριακονταετής.

Ἡ δὲ μήτηρ μου, Ζωή, ἦν ἐπὶ νεότητός της μία τῶν ὡραιότερων γυναικῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, μικρόσωμος, ξανθή, μεγάλους γαλανοὺς ἔχουσα ὀφθαλμοὺς, ζωηρὰ δὲ καὶ εὐφυής, σπανίαν κεκτημένη ψυχῆς καὶ σώματος δραστηριότητα, καὶ πλήρης φιλοστόργου μερίμνης καὶ ἀφοσιώσεως ὑπὲρ τῆς οἰκίας. Παιδεῖαν δέ, ὡς αἱ πλεῖσται τῶν τότε γυναικῶν, εἶχε κατ' ἀρχὰς ὀλίγην, ἡ σχεδὸν οὐδεμίαν, ἀλλὰ βαθμηδόν, βοηθείᾳ τοῦ πατρός μου καὶ ἐξ ἰδίας μελέτης, ηὔξησε σπουδαίως τὰς γνώσεις της.

Εἶχον δ' ἀδελφὸν ἐν ἔτος πρὸ ἐμοῦ γεννηθέντα καὶ πρὸ τῆς γεννήσεώς μου ἀποθανόντα, οὗ διεδέχθην τὸ ὄνομα. Νεωτέρας ἀδελφάς εἶχον δύο, τὴν Εὐφροσύνην (φερόνυμον καὶ βαπτιστικὴν, νομίζω, τῆς ἡγεμονίδος, συζύγου τοῦ Ἀλεξ. Σούτσου θυγατρὸς δὲ τοῦ ἡγεμόνος Καλλιμάχη), καὶ τὴν Ῥαλοῦν, κληθεῖσαν κατὰ τὴν μάμμην μου, καὶ ἓνα ἀδελφόν, Γεώργιον, οὗ ἐνθυμοῦμαι τὴν γέννησιν, διότι πενταετῆς ἴσως ἦμην ὅτε ἐγεννήθη, καὶ ἐγὼ ἀνεδέχθην αὐτὸν εἰς τὴν κολυμβήθραν, φερούσης ὅμως αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς μάμμης μου Ῥαλοῦς, ἥτις καὶ δι' ἐμὲ ἀπήγγειλε τὸ Πιστεύω, διότι αἱ γνώσεις μου εἰσέτι ἐπὶ τοσοῦτο δὲν ἐξετείνοντο. Ἀλλὰ μετὰ ἐν ἔτος ἀπέθανεν ὁ φίλτατος Γεώργιος, ὃν βλέπω ἔτι πρὸ ἐμοῦ ξανθὸν ἀγγελόμορφον βρέφος. Ἐνθυμοῦμαι δὲ προσέτι ὅτι ἔνεκα τοῦ θλιβεροῦ συμβάντος διακοπέντων κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν τῶν μαθημάτων ἡμῶν, ὠδηγήθημεν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς θείας μου, ὅπου μετὰ τινος ἐκπλήξεως ἑβλεπον κλαίουσιν τὴν μητέρα καὶ τοὺς λοιποὺς συγγενεῖς μου, τὸσον ὀλίγον ἐνυπῆρχε

ἔν τε ἐν τῇ βρεφικῇ μου ψυχῇ ἡ ἔννοια τοῦ θανάτου, ἥς τοσαῦτα
πικρὰ ἐμελλον ἔκτοτε νὰ λάβω διδάγματα.

2.

Βρεφικὴ ἡλικία.

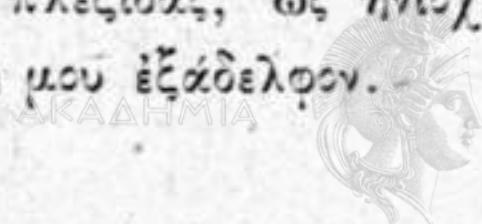
Ἐγεννήθην τῇ 27 Δεκεμβρίου 1809, ἐν τῇ μητρικῇ μου οἰκίᾳ
τῇ κατὰ τὸ Μέγα Ῥεῦμα (Ἀρναούτκιοι), αὐτῇ ἐκείνῃ ἐν ἣ εὐρέθη
ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁ θησαυρὸς τοῦ πάππου μου, καὶ ἦν μετὰ πλεί-
στα ἔτη εἶδον ἀμετάβλητον σωζομένην ἀπέναντι τῆς ἀπερῶθρας
τῶν ἀτμοπλοίων· ἐβαπτίσθην δ' ὑπὸ τῆς πρὸς πατρός μάμμης μου,
ἣτις μοὶ ἔδωκεν, ὡς εἶχε δοθῇ καὶ εἰς τὸν προαποθανόντα ἀδελφόν
μου, τὸ ὄνομα τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἀλεξάνδρου Σούτσου, τοῦ ἡγεμό-
νος τῆς Βλαχίας.

Ἐκ τῶν ἀπωτάτων χρόνων, καθ' οὓς ἐζῶμεν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐκείνῃ,
ἔχω ἔτι διὰ μνήμης τινὰ ἐλάχιστα, ἐν οἷς τὴν χαρὰν μεθ' ἥς
ἀπελάμβανον τῆς ἀπηγορευμένης μοι ἡδονῆς τοῦ νὰ ἐξέρπω εἰς τὸ
ἔτι ὑφιστάμενον δῶμα πρὸ τῶν παραθύρων τῶν ἀπὸ τοῦ κήπου,
διότι ἐπ' αὐτοῦ ἐξέτεινεν, ὡς καὶ νῦν ἔτι, τοὺς κλάδους αὐτῆς με-
γάλη ἐρυθρὰ συκαμινέα. Ὁ σκοπός μου ἦτο λαϊμάργως νὰ συλλέγω
αὐτῆς τοὺς καρπούς. Ἀλλ' οἱ καρποὶ ἦσαν ὑπουλοὶ· εἶχον προδό-
την ὁπὸν ὅστις ἀπετύπου εἰς τοὺς δακτύλους, εἰς τὰ χεῖλη, εἰς τὰς
παρειάς καὶ εἰς τὰ ἐνδύματά μου αἱματοδαφῇ τὰ μαρτύρια τῆς
παρακοῆς μου.

Ἐτέραν δ' εὐχαρίστησιν μοὶ παρεῖχον τὰ βιβλία, οὐχὶ ὅμως
ὅλα, ἀλλ' ὅσα περιεῖχον ζωγραφίας, διότι ν' ἀναγινώσκω εἰσέτι
δὲν ἤξευρον. Ποῦ ὅμως τότε βιβλία παρ' ἡμῖν ἔχοντα εἰκονογρα-
φίας, καὶ μάλιστα διὰ τὰ παιδία; Ἀλλ' εἶχομεν ἐν ψαλτήριον,
ἐπὶ κεφαλίδος ἔχον τὸν Προφητάνακτα, καὶ εἰς ἄλλα φύλλα ἀνθέ-

μιά τινα ὡς κοσμήματα· ἐγὼ δ' ἀπλήστως, καθήμενος εἰς τὰ γόνατα τοῦ πατρός μου, ἐφυλλολόγουν τὸ βιβλίον, ἐπροτίμων ὅμως τὸν Προφήτην ὑπὲρ τ' ἀνθέμια, καὶ ἐπειδὴ αὐτὰ συνεχέστερον ἐπανήρχοντο, ἔλεγον μετὰ τινος δυσθυμίας πρὸς τὸν πατέρα μου: «Ὅλο λουλούδια, λουλούδια! Ἀμὴ Δαυΐδας;» Ὅτε δ' ἐνίοτε ὁ πατήρ μᾶς ἐδείκνυεν, εἰς ἐμέ καὶ εἰς τὴν ἀδελφὴν μου Εὐφροσύνην, εὗσαν καθ' ἐν ἔτος νεωτέραν μου, εἰκόνας τινὰς ἱκανῶς ἀδεξίας ἐκ τινος μεγάλου βιβλίου βοτανικῆς ἢ φυσικῆς ἱστορίας, ἀγνοῶ εἰς τίνα γλῶσσαν γεγραμμένου, τοῦτο ἀπετέλει τὴν μεγίστην ἡμῶν εὐτυχίαν· καὶ ἀναλογίζομαι ἤδη πόσον σπουδαῖα εἶναι διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς διανοίας τῶν παιδίων τὰ εἰκονογραφικὰ παιδικὰ βιβλία, ἂν σκοπίμως συντεταγμένα, διότι εἰς τὸν νοῦν μου μένουσιν ἔτι φυτῶν τινα σχήματα ἐξ ἐκείνης ἔτι τῆς ἐποχῆς ἐντετυπωμένα.

Μετὰ ταῦτα, ἀγνοῶ πότε καὶ διατί, μετώκησαμεν εἰς Θεραπεία, παρὰ τῇ θείᾳ μου (πρὸς μητρός) Κῆ Σούτσου. Νομίζω ὅτι τοῦτο συνέβη διότι ἡ ἐν Θεραπείῳ οἰκία, ἀρχικῶς τῷ πρὸς μητρός πάππῳ μου ἀνήκουσα, εἶχε δοθῇ εἰς προῖκα τῇ θείᾳ μου, ὡς ἀδελφῇ πρεσβυτέρᾳ, εἰς δὲ τὴν μητέρα μου εἶχε δοθῇ τὸ παρακείμενον γήπεδον, καὶ τότε εἶχον ἀποφασίσει οἱ γονεῖς μου νὰ οἰκοδομήσωσιν ἐπ' αὐτοῦ, δι' ὃ καὶ ἐκεῖ μετώκησαν, ἵνα ἐπιτηρῶσι τὴν οἰκοδομήν. Ἐνταῦθα ἐτυράννει τῆς οἰκίας, ὡς μοὶ ἐφαινετο, ὁ ἐξ ἀδελφός μου Κωνσταντῖνος (ὁ νεώτερος υἱὸς τῆς θείας μου), ἐμοῦ δὲ πρεσβύτερος κατὰ τινα ἔτη. Μοὶ ἐνέπνεε δ' οὗτος σέβας μέν, διότι οὐ μόνον ἤξευρε ν' ἀναγινώσκη, ἀλλ' ἀνεγίνωσκεν ἤδη καὶ Γαλλικά, εὐλάβειαν δέ, δηλαδὴ ὀρθολεκτικώτερον φόβον, διότι ὢν πολὺ ἰσχυρότερός μου, καὶ ἀδαμάστου ζωηρότητος πνευματικῆς τε καὶ σωματικῆς, ἤθελε πάντοτε νὰ ἔχη τινὰ ἵνα βασανίζῃ, καὶ τοιοῦτον εὗρισκεν ἐμὲ προχειρότερον. Εἰσέτι μοὶ παριστᾷ ἡ φαντασία μου ἐμαυτὸν μὲν ὡς πειθήνιον ἵππον, ἐκόντα ἄκοντα καλπάζοντα διὰ τῶν μακρῶν αἵθουσῶν τῆς οἰκίας, ὡς ἄλγεινὰς δ' ἡνίας τὰς μακράς μου πλεξίδας, ὡς ἡνίοχον δέ, καὶ μαστιγοφόρον μάλιστα, τὸν ἀπηνῆ μου ἐξ ἀδελφόν.

Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης, καί, ὡς νομίζω, ὅτε κατ' ἀρχὰς με-
 ταστῆμεν εἰς τὰ Θεραπεῖα, ἐγώ, ἴσως ἵνα μὴ πᾶσα ἡ οἰκογένεια
 ἐμβαρύνῃ τὴν Καν Σούτσου, ἐδόθην εἰς τὴν ἐτέραν μου θείαν, τὴν
 Καν Γεράκη, ἔχουσαν ἰδίαν οἰκίαν ἀλλαχοῦ τῶν Θεραπειῶν, ἐντὸς
 τοῦ κόλπου, πλησίον τῆς σήμερον ἀνηκούσης τῷ Κῷ Ζαρίφῃ. Καὶ
 οὔτε μὲν πότε οὔτε ἐπὶ πόσον διέτριψα παρ' αὐτῇ ἡξεύρω. Ἐνθυ-
 μίζομαι δὲ τὴν ἐνδυμασίαν μου, τὴν τῶν ἐορτῶν, ἐφ' ἣ πῶς καὶ
 ἐκόμπαζον, πλατείας περισκελίδας μετὰ στενῶν περικνημίδων καὶ
 βραχέως ἐνδύματος ἐκ μέλανος ὀλοστηρικοῦ χρυσοστίκτου, καὶ μι-
 κρὸν φέσιον ἐπὶ τῆς λιτῆς κόμης μου. Ἦν δ' ἔτι ἡ ἡλικία μου
 ὅλως βρεφική, καθ' ἣν περὶ σπουδῆς γραμμάτων εἰσέτι οὐδόλως
 ἐπρόκειτο, ὁ δὲ χρόνος μέρους καὶ τῆς ἐκεῖ διαμονῆς μου ἦν χει-
 μῶν, διότι εἰσέτι συναισθάνομαι ἣν ἐντύπωσιν φόβου μὴ ἀπηλλαγ-
 μένου θλίψεως μοι ἐνεποίει ἡ ἐκ τῶν παραθύρων τῆς θείας μου ὄψις
 τῆς ὑπὸ πυκνὴν ὁμίχλην ἐσκοτισμένης ἀνατολικῆς τοῦ Βοσπόρου
 παραλίας, ἀφ' ἧς ἤκούετο ἀπαισίως ὑλακτοῦσα ἡ θύελλα. Παρὰ
 τῇ θείᾳ μου δὲ κατῴκει καὶ τις γραία «θείτσα Κατερνίτσα», θεία,
 νομίζω, τοῦ ἀποθανόντος Κου Γεράκη, ἣν ὅμως οὐχὶ πολλὴν εὐχα-
 ρίστησιν εἶχον νὰ ἐπισκέπτομαι, διότι τὴν εὕρισκον πάντοτε σταυ-
 ροποδητὴ εἰς τὴν γωνίαν τοῦ σοφᾶ αὐτῆς καθημένην, καὶ μακρο-
 τάτην καπνίζουσαν καπνοσύριγγα, χωρὶς ποτὲ οὐδὲ λέξιν νὰ μοι
 ἀποτείνῃ. Τοῦτο δὲ δὲν προσέβαλλε μὲν τὴν φιλοτιμίαν μου, ἀλλ'
 οὔτε μὲ διεσκέδαζεν. Ἐπροτίμων δὲ πολὺ νὰ μεταβαίνω εἰς τι
 κεχωρισμένον μέρος τῆς οἰκίας, ἐνθα κατῴκει τῆς θείας μου ὁ ἀν-
 δράδελφος, ἀνὴρ βαθυπώγων καὶ σεβαρὸς, συγκαταβαίνων ὅμως οὐ
 μόνον εἰς τὸ νὰ μὲ λαμβάνῃ εἰς τὰ γόνατά του καὶ νὰ φλυαρῇ
 μετ' ἐμοῦ, ἀλλὰ, τὸ σπουδαιότερον, καὶ εἰς τὸ νὰ μοι διδῇ καὶ
 ζαχαρωτά. Μ' ἐβασάνιζεν ὅμως καὶ εἰς δοκιμασίαν ὑπέβαλλε
 τὴν ὑπομονήν μου, ὅτε σύρων αὐτὸν ἐκ τῆς ποδῆς, καὶ θέλων νὰ
 τὸν ἐγείρω καὶ νὰ τὸν φέρω εἰς τὸ συρτάριον ὅπου ἡξευρον ὅτι ἦσαν
 κεκρυμμένοι οἱ γλυκεῖς θησαυροί, τῷ ἔλεγον· «Σήκω, σήκω!»
 καὶ ἐκεῖνος ὡς μὴ ἐννοῶν, ἔκραζε «Φέρετε ἓνα σύχο τὸν Ἀλέκον».

Ἦμην δὲ ἀσθενικὸς κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν, καὶ ὑπὸ διαί-
ταν αὐστηράν, ἥς ἐνίοτε δὲν πρέπει νὰ παρασιωπήσω ὅτι κλοπι-
μαίως ἠθέτουν τὰς διατάξεις. Οὕτω ποτέ, ἐξελθοῦσα εἰς ἐπισκέψεις
ἡ θεία μου, εἶχεν ἀφήσει εἰς τὴν θυρίδα (εἶδος κόγχης ἐν τῷ τοίχῳ
συνήθους τότε εἰς πάσας τὰς οἰκίας, καὶ νῦν ἔτι ἀπαντωμένης εἰς
τὰς ἀρχαιοτέρας ἐν Κωνσταντινουπόλει) κολλύριον, κατ' ἐμὲ τοῦ-
λάχιστον λίαν ὀρεκτικόν, ἀληθῆ σησαμίτην, ζαχαρόπηκτον μετ'
ἐλαίου σησάμης ἐζυμωμένον. Εἶχεν ὁμως τὴν πρόνοιαν ἀπερχομένη
νὰ μοὶ τὸ δείξῃ καὶ νὰ μοὶ παραγγείλῃ νὰ μὴ τὸ ἐγγίσω. Ἐννο-
εῖται ὅτι ἔδωκα πᾶσαν διαβεβαίωσιν, καὶ μετὰ τῶν εἰλικρινεστάτων
προθέσεων. Ἀλλ' ἡ καρδία καὶ τὸ βλέμμα μου ἔμενον προσηλω-
μένα εἰς τὸ κολλύριον· καὶ ἐν ᾧ ἔπαιζον ἐν τῷ ὀωματίῳ, τὰ βή-
ματά μου ἐχάραττον στενόν, πάντοτε καὶ στενώτερον κύκλον περὶ
τὸ κέντρον ἐκεῖνο τῶν πόθων μου. Τέλος τὸ ἔλαβον εἰς τὴν χεῖρά
μου, καὶ μετὰ βραχεῖαν πάλιν μεταξὺ συνειδήσεως καὶ λαι-
μαργίας, τὸ ἐδάγκασα· ἀλλ' εὐθὺς ἐξενίκησεν ἡ συνείδησις, ἢ
μᾶλλον ὁ φόβος, καὶ τὸ ἐναπέθεσα πάλιν εἰς τὴν θυρίδα του,
φροντίσας ὁμως τὸ ὑγιὲς μέρος νὰ στρέφηται πρὸς τὰ ἔξω. Μετά
τινας δὲ νέους δισταγμούς, ἐπειδὴ ἡ θεία μου δὲν ἐπέστρεφε, σκε-
φθεὶς ὅτι, ἀφ' οὗ τὸ κακὸν ἔγινεν, ἐν ὀήγμα περισσότερον κατ'
οὐδὲν θὰ ἡλλοίει τὴν θέσιν τῶν πραγμάτων, ἀπέκοψα διὰ τῶν
ὀδόντων καὶ δεύτερον τεμάχιον, σοφίζόμενος πάντοτε νὰ κρύπτω
τὸ τετραυματισμένον μέρος ὀπίσω τοῦ ἀκeraίου· παρατεινομένης
δὲ τῆς ἀπουσίας τῆς θείας μου, ἐξηκολούθησα, κατὰ τὴν αὐτὴν
λογικὴν πάντοτε, ἐνδίδων εἰς τὸν πειρασμόν, μέχρις οὗ ἐλάχιστον
ἐναπέμεινεν τεμάχιον· ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἐπεμελήθη νὰ ἐναποθέσω
ἐστραμμένον πρὸς τὰ ἔξω εἰς τῆς θυρίδος τὸ χεῖλος, ἐπὶ τῇ πεποι-
θήσει ὅτι τῆς θείας μου ἡ ὀπτικὴ ἀκτὶς ἐνὸς μόνον σημείου τῆς
περιφερείας ἠδύνατο μαθηματικῶς νὰ ἐφάπτεται, καὶ ὅτι τοῦτο
ἐπομένως θ' ἀποκρύπτη τῶν λοιπῶν τὴν ὑφαίρεσιν. Ἀλλ' ὅτε ἡ
θεία μου ἦλθεν, αἱ γεωμετρικαὶ θεωρίαι μου ἠλέγχθησαν ἐσφαλ-
μέναι, καὶ μοὶ τὸ ἀπέδειξε διὰ δικαίας αὐστηρότητος.

Τοιαῦται εἰσὶν αἱ πρῶται ἐκ τῶν βρεφικῶν ἐκείνων καιρῶν ἐντυ-
πώσεις καὶ ἀναμνήσεις μου.

3.

Πρώτη παιδικὴ ἡλικία.

Ἐν τούτοις δ' εἶχεν οἰκοδομηθῇ ἡ ἡμετέρα οἰκία, καὶ μετέ-
βημεν εἰς αὐτήν. Ἦτον δὲ ξυλίνη ἡ οἰκία, ὡς πᾶσαι τότε ἐν
Κωνσταντινουπόλει, εἴτε διὰ σπάνιν στερεωτέρας οἰκοδομικῆς ὕλης,
εἴτε, ὡς πολλάκις ἤκουσα, διότι οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέτρεπον τοῖς
χριστιανοῖς νὰ οἰκοδομῶσι λιθόκτιστα, φοβούμενοι μὴ μεταχειρι-
σθῶσι ποτὲ τὰς οἰκίας ὡς φρούρια.

Ἦν δὲ τὸ χρῶμα αὐτῆς φαιὸν ὑπομέλαν, διότι τὰ λαμπρὰ
χρώματα ἐπεφυλάττοντο τοῖς κυρίοις, τοῖς δὲ δούλοις ἐπετρέποντο
πρὸς ταπείνωσιν τ' ἀμαυρὰ μόνον· προσέτι δὲ καὶ διότι αὐτοὶ οἱ
χριστιανοὶ ἀπέφευγον πᾶν ὅ,τι ἡδύνατο νὰ ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν,
καὶ ἐπομένως νὰ κινήσῃ τὸν φθόνον καὶ τὴν πλεονεξίαν τῶν δυνα-
στῶν των ἢ καὶ ὅπως ὅποτε νὰ χορηγήσῃ αὐτοῖς προφάσεις
εἰς καταδρομὰς καὶ καταπιέσεις, διότι ἀδιάκοποι ἦσαν οἱ ἐξευτε-
λισμοὶ εἰς οὓς οἱ Τοῦρκοι ὑπέβαλλον τότε τοὺς *Ραγιαδάς*, ἐπεμ-
θαίνοντες καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα ὡς καὶ τῆς διαίτης καὶ τῆς
ἐνδυμασίας των, καὶ νῦν μὲν ἄλλα, ἄλλοτε δ' ἄλλα ἀπηγορεύοντο
ἵνα εἰσπράττωσι πρόστιμα, καὶ πολλάκις καὶ νὰ τιμωρῶσιν ἀγρίως.
Οὕτω ποτὲ εἶχε κηρυχθῇ ἀπαγόρευσις (γιασάκι) τῶν μεγάλων
καλπακίων, τῶν καλυμμάτων τῆς κεφαλῆς ὧν χρῆσιν ἐποιοῦντο
οἱ προὔχοντες τῶν Ἑλλήνων, καὶ ὠρίσθησαν αὐτοῖς διαστάσεις
μικρότεραι. Ὁ πατήρ μου ὅμως, ἢ μὴ προφθὰς νὰ ἐκτελέσῃ τὴν
διάταξιν, ἢ ἐν' ἀποφύγῃ τὴν δαπάνην, εἶχεν ἔτι τὸ ἀρχαῖον κά-
λυμμα ὅτε ἡμέραν τινὰ διέπλεε τὸν Βόσπορον ἐν ἀκατίῳ, ἐν ᾧ καὶ
ἐμὲ εἶχε συμπαραλάβει, αἴφνης . . . ὦ ἀπαισίῳ συναντήσεως!

ἐπιφαίνεται ἐν τριζύγῳ πλοίῳ ὁ *Βοσταντζίβας*, ὁ πᾶσιν ἐπιφοβὸς ἀρχιαστυνόμος, καὶ προσπλεύσας εἰς τὸ ἀκάτιον ἡμῶν, ἐρωτᾷ ἀποτόμως τὸν πατέρα μου πῶς τολμᾷ παρὰ τὴν διάταξιν νὰ φορῇ μέγα καλπάκιον. Ἡ στιγμή ἦν ἐπίσημος, καὶ κίνδυνος φυλακίσεως ἢ καὶ τινος χειρόνος ἐπεκρέματο. Ἀλλ' ὁ πατήρ μου, μὴ θορυβηθεὶς, « Αὐθέντα μου, τῷ ἀπήντησεν εὐτραπέλως, ἦτον μικρὸν τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς μου, ἀλλ' ὅτε σᾶς εἶδεν ἐκ τῆς χαρᾶς του ἐφρούσκωσεν. » Ὁ Τούρκος ἐγέλασεν ἐπὶ τῇ ἐτοίμῳ ταύτῃ ἀποκρίσει, καὶ ἐμακρύνθη, συνιστῶν νὰ μὴ συμβῇ τοῦτο καὶ ἐκ δευτέρου.

Εἶχε δ' ἡ οἰκία ἡμῶν ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸ παραθαλάσσιον, ἀφ' ἐτέρου δὲ κῆπον εἰς σέτια, ἦτοι ἄνθηρα ἀλλεπαλλήλως ὑψούμενα, καὶ ὧν τὸ ὑψηλότερον ἔφερε διὰ πυλίδος εἰς τὸ ὀροπέδιον. Ἦτο δ' ἱκανῶς εὐρύχωρος, διότι εἰς αὐτὴν συνώκησε μεθ' ἡμῶν, δὲν ἡξεύρω ἂν ταῦτοχρόνως ἢ κατὰ διαφόρους ἐποχάς, καὶ ὁ πρὸς μητρὸς θεῖός μου, ὁ τὰς φρένας οὐχὶ ὑγιῆς *Μιχαήλ*, καὶ ἡ μάμμη μου *Κα Λαπίθη*, καὶ ἐπὶ χρόνον τινὰ ἡ *Κα Γεράκη*, εἰς ἧς τὸ δωμάτιον ἐγὼ ἐκοιμώμην. Ἵνα δὲ μὲ ἀναθρέψῃ ἡ θεία μου εἰς ἀφοβίαν καὶ γενναιότητα, ὅτε ἀφ' ἐσπέρας μὲ κατέκλινε, μὲ ἔφηνε μόνον εἰς τὸ δωμάτιον, σβύνουσα πᾶν φῶς, καὶ μοὶ ἐδίδαξε νὰ λέγω ὅτι « καλὰ εἶναι τὰ σκοτεινά. » Ἐπέτυχε δὲ πληρέστατα τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἀνατροφῆς, διότι οὐδέποτε κατώρθωσαν οἱ μῦθοι τῶν γραϊδίων περὶ στοιχείων καὶ βουρκολάκων νὰ μοὶ ἐμπνεύσωσι τὸν ἐλάχιστον φόβον.

Εἰς αὐτὴν τὴν οἰκίαν κατὰ πρῶτον προέβημεν ἐγὼ καὶ ἡ ἀδελφή μου *Εὐφροσύνη* εἰς τὸ πρῶτον βῆμα τῆς ἐκπαιδεύσεως, τὴν ἐκμάθησιν τοῦ Ἀλφραβήτου, ἀρξάμενον ἀπὸ τοῦ « Σταυρὲ βοήθει με, » ὑπὸ οἰκοδιόσκαλον τὸν νέον Ἀθηναῖον *Κωνσταντῖνον Πιττάρην*, ὅστις μετὰ πολλὰ ἔτη ἔπειτα ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις ὡς συμβολαιογράφος.

Φαίνεται δ' ὅτι κατωκήσαμεν ἱκανὸν χρόνον ἐκεῖ, διότι ἦλθε καιρὸς ὅτε ἐν αὐτῇ ἔτι ὁ πατήρ ἐνόμισεν ἡμᾶς ἱκανοὺς ἤδη ἵνα ἀρχίσωμεν τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, καὶ ἀνέλαβεν

ὁ πατήρ μου νὰ μάς διδάξῃ αὐτήν. Προηγέθη δὲ τῆς ἐνάρξεως τῆς διδασκαλίας ἐπίσημος οἰκογενειακὴ τελετὴ, εἰς ἣν πάντες οἱ συγγενεῖς προσκληθέντες συνῆλθον εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν προπατόρων ἧς ἐμνημόνευσα ἤδη, καὶ τότε προσελθόντες ἡμεῖς, ἀπηγγείλαμεν ποιημάτιον ὑπὸ τοῦ πατρός μου συντεθέν, καὶ ὁ μετ' ἀγώνων, καὶ βραδείᾳ καὶ τοῦ κ. Πιττάρη εἵχομεν ἀποστηθίσει. Ἦν δ' αὐτὸ ἐπικλήσις πρὸς τοὺς προπάτορας καὶ πρὸς τοὺς γονεῖς, περιλαμβανομένη εἰς τὴν ἔκδοσιν τῶν ποιημάτων τοῦ πατρός μου (παρ' Ἀνδρ. Κορομηλά), βραχεῖα μὲν, ἀλλ' ἱκανὴ ἵνα καὶ αὐτὴ μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς καθαρότητος καθ' ὃν ἔγραφον τὴν γλῶσσαν οἱ λόγιοι καὶ καλῆς ἀνατροφῆς τυχόντες τῶν τότε Ἑλλήνων. Εὐθὺς δὲ μετὰ τὴν τελετὴν, ἀπελθόντων τῶν προσκεκλημένων, μάς ἐδόθη τὸ πρῶτον μάθημα ἐκ τοῦ Χρυσολωρά.

Ἐν γένει δ' ὁ πατήρ μου, ὅστις ἔκτοτε ἦν ἐφ' ἱκανὸν χρόνον ὁ μόνος παιδαγωγὸς ἡμῶν, ὀρθῶς δοξάζων ὅτι παρὰ τοῖς παιδίοις ἡ φαντασία ἐστὶ μία τῶν πρώτων καὶ τῶν ἰσχυρότατα ἀνεπτυγμένων δυνάμεων, ἐζήτει δι' αὐτῆς κατὰ μέγα μέρος νὰ ἐπενεργῇ ἐπὶ τῆς ἀναφυομένης ἡμῶν διανοίας, καὶ νὰ καθοδηγῇ τὴν κρίσιν ἡμῶν. Περὶ τῆς παιδείας μάς ἔλεγεν ὅτι εἶναι κῆπος εὐθαλής, εἰς οὗ τὴν θύραν ἤδη προσερχόμεθα, καὶ οὗ θὰ γνωρίσωμεν πάσας τὰς καλλονάς, ὅταν δι' ἐπιμελείας τὴν διανοίξωμεν· ἡμεῖς δέ, πλήρεις ἐνθουσιασμοῦ, ἐσυζητοῦμεν μεταξὺ ἡμῶν τὰ ἐν τῷ κήπῳ ὡς τὰ ἐφανταζόμεθα, ἡμεῖς ἀνυπόμονοι νὰ εἰσέλθωμεν εἰς αὐτόν, καὶ περιεκοσμοῦμεν δι' ἀνθοφόρων γαστρῶν τὴν εἴσοδον τοῦ σπουδαστηρίου, θέλοντες οὕτω νὰ παραστήσωμεν τὸν ἐπηγγελμένον ἡμῖν παράδεισον.

Ἦν δὲ τοῦ πατρός μου ἡ διδασκαλία ἀδιάκοπος, καὶ προφορικὴ μᾶλλον ἢ διὰ βιβλίων, καὶ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἡ ἀδελφὴ μου καὶ ἐγὼ προσφεύγομεν εἰς αὐτόν μετὰ τῶν ἐρωτήσεων: «Πῶς γίνεται τοῦτο; διατί γίνεται τὸ ἄλλο;» καὶ πάντοτε ἐλαμβάνομεν ἀποκρίσεις αἵτινες ἠϋξانون τὰς γνώσεις καὶ ἐρρύθμιζον τὴν κρίσιν ἡμῶν. Εἶχε δ' ἐν τῷ σπουδαστηρίῳ κρεμάμενον τὸν χάρτην τοῦ

Ῥήγα, καὶ ἐπ' αὐτοῦ μᾶς ἐδείκνυε τὰ θέατρα τῶν μεγάλων συμβάντων τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας, ἣν μᾶς διηγείτο, ὡς καὶ τὴν μυθολογίαν, προσπαθῶν νὰ ἐξάψῃ εἰς τὰς παιδικὰς ἡμῶν ψυχὰς ἤδη τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἐπιμένων εἰς τὰ ἠθικὰ παραδείγματα, εἰς ἃ πολλάκις προσέθετε καὶ τὸ ἐδικόν του. Οὕτως ὅτε ποτὲ μᾶς διηγείτο καὶ μᾶς ἐπῆναι τὴν αὐτάρκειαν τοῦ Διογένους, ῥίψαντος καὶ αὐτὸ τὸ ποτήριον ὅτε εἶδε παιδίον πίνον ἐκ τῆς κοίλης χειρός, ἐγὼ δ' ἐξέφρασα τὴν ἀμφιβολίαν μου ἂν τὸ παράδειγμα τοῦτο δύναται νὰ ἔχῃ πολλοὺς μιμητάς, ἂν φέρ' εἰπεῖν ὁ ἴδιος θ' ἀπεφάσιζέ ποτε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν κάπνοσύριγγα, ἥς πολλὴν ἐποιεῖτο χρῆσιν, ἐκτύπησε τὰς παλάμας, ὡς τότε εἴθιστο, καὶ ἐλθόντος τοῦ ὑπηρέτου, διέταξεν αὐτόν ν' ἀποκομίσῃ ὅλας τὰς κάπνοσύριγγας, διότι, τῷ εἶπε, δὲν καπνίζει πλέον· καὶ τῷ ὄντι ἐπὶ τέσσαρα ὅλα ἔτη δὲν ἐκάπνισεν. ἔκτοτε, μέχρις οὗ μεταβολὴ τῆς πολιτικῆς θέσεώς του τὸν ἠνάγκασε νὰ προσφέρῃ τοῖς ἐπισκέπταις του κάπνοσύριγγας, καὶ ἐπόμενως νὰ ποιῆται καὶ ὁ ἴδιος πάλιν χρῆσιν αὐτῶν. Τοιοῦτο μάθημα, οὕτω διδόμενον, δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἄκαρπον δι' ἐμέ· καὶ ἐν γένει μὲν ἐδιδασκόμεν ἐξ αὐτοῦ τὴν ἐγκράτειαν, ἰδίως δ' ἐπέμεινα νὰ μὴ καπνίσω οὐδ' ἐγὼ ποτὲ δι' ὅλου τοῦ βίου μου, ὅπερ οὐδέποτε μοι ἐγένετο στέρησις εὐχαριστήσεως, ἀλλ' ἀνάγκης ἑλλειψίς.

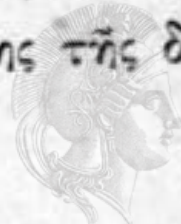
Ἡ σταθερὰ συμμαθήτρια καὶ συμπαίκτριά μου, καθ' ὃ σχεδὸν ὁμῆλιξ, δηλαδὴ κατὰ ἐν ἔτος νεωτέρα μου, ἦν ἡ ἀδελφὴ μου Εὐφροσύνη. Καὶ ἐνίοτε μὲν, ὡς ὅλων τῶν παιδίων, τὰ παιγνίδια ἡμῶν ἦσαν θορυβώδη καὶ ἄτακτα, ὥστε καὶ ποτε, ὅτε ἐπινόησαντες νὰ καλύψωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς διὰ τῶν ἐπενδυτῶν ἡμῶν, ἐτρέχομεν οὕτω τυφλῶς εἰς τὴν αἴθουσαν, συνέβη σύγκρουσις καὶ ἔθραυσα τὸν ἐμπρόσθιον μου ὀδόντα εἰς τῆς ἀδελφῆς μου τὸ μέτωπον, ὥστε αἷματος ἐπλήσθη τὸ στόμα μου, καὶ μετὰ ἔτη τινὰ τοσοῦτον αἰφνίδιον καὶ σφοδρὸν πόνον ἠσθάνθην εἰς τὸν τεθραυσμένον ὀδόντα, ὥστε, ἐν Βουκουρεστίῳ, ἐν μέσῳ μεγάλου χοροῦ, ἠναγκάσθησαν οἱ γονεῖς μου νὰ φέρωσι τὸν ὀδοντοῖατρόν, δηλαδὴ τότε

το κενύει, νὰ μοὶ τὸν ἀποσπάσῃ. Τοῦτο δ' ἀφῆκεν ἔκτοτε καὶ οὐκ ἐπὶ παντὸς κενὴν ἐκεῖ τοῦ ὁδόντος τὴν θέσιν.

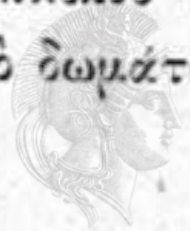
Καὶ εἰς αὐτὰ δὲ τὰ παιγνίδια ἡμῶν ὁ πατήρ μου ἐπροσπάθει νὰ διδῇ ὠφελιμωτέραν τάσιν, καὶ μᾶς προέτρεπε καὶ ἐβούληται ν' αὐτοσχεδιάζωμεν παραστάσεις ἐξ ὧν μᾶς διηγείτο ἢ μᾶς ἐδίδασκε τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας. Οὕτως ἐνθυμοῦμαι μίαν ἐπέραν, ὅτι μετὰ μεγάλας μυστικὰς προπαρασκευὰς μεταξὺ τῆς ἀδελφῆς μου καὶ ἐμοῦ, παρέστην μετὰ τὸ δεῖπνον ἐγώ, φέρων στέμμα χαρτίου χρυσοῦ, ἐν σάλιον τῆς μητρός μου ὡς χλαμύδα, καὶ ἴσως τὴν ὀμβρέλλαν τῆς ὡς σκῆπτρον, καὶ ἀναβὰς εἰς τὴν εὐρεϊάν της κλίνην, περιεπάτουν σεβαρῶς, ὡς δῆθεν Βασιλεὺς Δαυὶδ εἰς τὸ δῶμά του· ἡ δὲ ἀδελφή μου ἐκλινε τὴν κεφαλὴν εἰς τὰ γόνατα τῆς μητρός της, ὡς ἂν ἐλούετο, ἀξιούσα ὅτι ὑποκρίνεται τὴν γυναῖκα τοῦ Οὐρίου. Λησμονῶ ἂν τὸ δράμα ἀνεπτύσσεται περαιτέρω, οὐδὲ πιστεύω ἢ δέσεις ἢ λύσεις αὐτοῦ νὰ ᾖ ἐντεχνωτέρα, ἢ ὁ διάλογος ζωηρότερος τινῶν ἐκ τῶν σήμερον παρ' ἡμῖν δημοσιευομένων δραμάτων. Ὁ πατήρ μου ὅμως πρὸς ἐμψύχωσιν τῶν τοιούτων δραματουργικῶν ἡμῶν διαθέσεων, συνέγραψε δι' ἡμᾶς, εἰς πεζόν, καὶ μάλιστα παιδικὸν λόγον βεβαίως, ὁλόκληρον δράμα, τὴν Ἀθαλίαν, ἣν καὶ ἤρχισαμεν διδασκόμενοι. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡσχολούμεθα περὶ τὰ ἐνδύματα πολὺ περισσότερον ἢ περὶ τὴν μέλει τῶν μερῶν ἡμῶν, καὶ πολλὴ ἦτον ἡ ἀγορὰ χρυσοχάρτου, καὶ ἡ σύρραψις καὶ συγκόλλησις θωράκων, ἀσπίδων καὶ περικεφαλαιῶν, πολὺ δὲ νωθρότερα ἢ ἀποστήθις, διὰ τοῦτο ἡ ἐκτέλεσις ἀνεβάλλετο, μέχρις οὗ ἤλθεν ἡ καταστροφή τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς, ματαιώσασα τὴν παράστασιν, καὶ ἀφανίσασα ὁμοῦ καὶ τοῦ δράματος τὸ χειρόγραφον.

Χαράν ὅμως ἀνωτέραν πασῶν τῶν παιδικῶν ἡμῶν διασκεδάσεων μᾶς ἐπροξένουν αἱ ἐκ τοῦ Μεγάλου Ρεύματος ἐπισκέψεις τῆς γιαγιάς τῆς Ραλοῦς (τῆς πρὸς μητρὸς μάμμης μας), ἥτις ἦτον ἀντικείμενον λατρείας ἡμῶν, καὶ ἥτις περιπαθῶς μᾶς ἠγάπα, ἰδιαιτέραν δὲ προτίμησιν εἶχε δι' ἐμέ, εἰς ἣν καὶ ἐγώ, μεθ' ὅλης τῆς δυνά-

μεως τῆς παιδικῆς μου καρδίας ἀνταπεκρινόμενην. Ὅτε ἐνίοτε ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ, ἐβλέπομεν μετ' ἀγαλλιάσεως ἀφικνούμενον ἀντιπρόσωπόν της Ὁθωμανὸν σεκερτζήν (ζαχαροπλάστην) ἐκ τῶν ὁδοπλανῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅστις κατὰ παραγγελίαν της μᾶς ἔφερε πολύτιμον δι' ἡμᾶς γλυκὺ δῶρον. Ἐνθυμούμαι τὸ ἐπεισόδιον ὅτι μίαν ἡμέραν, ἅμα ἀναχωρήσαντος τοῦ ζαχαροπώλου, ἐπειδὴ εἴχομεν νὰ ἐξέλθωμεν δι' ἀκατίου μετὰ τῶν γονέων μας, ἐκρύψαμεν τὸ πολύτιμον δῶρον εἰς τὸ βάθος τῆς σκοτεινῆς θεατρικῆς ἡμῶν ἱματισθήκης, καὶ ἐξ ὑπερβολῆς προνοίας καὶ προφυλάξεως ἐκαλέσαμεν τὴν μικρὰν ἀδελφὴν ἡμῶν Ῥαλοῦν, ἥτις βρέφος ἔτι οὖσα, δὲν μετεῖχε τῶν ἡμετέρων ὠφελημάτων, τῇ ἐδείξαμεν τὴν κρύπτῃ καὶ τῇ παρηγγείλαμεν μὴ τύχῃ καὶ ἐγγίσῃ εἰς τὰ περιεχόμενα. Οὕτως ἐξασφαλισθέντες ἀπήλθομεν. Ἐπιστρέψαντες δὲ τὴν ἐσπέραν, ἀνυπομόνως, ἐσπεύσαμεν εἰς τὸ κρυπτὸν θησαυροφυλάκιον, ἀλλ' ὁ θησαυρὸς εἶχεν ἐξαφανισθῇ! Τὰ εἶχε καταβροχθίσει ὅλα ἡ μικρὰ ἀδελφὴ μου, καὶ τιμωρηθεῖσα ὅθεν ἔπταισεν, τὴν ἐπαύριον ἔκειτο ἀσθενής.

Ἐπεμπόμεθα δὲ συνεχῶς, ἐγὼ μάλιστα ὡς πρωτότοκος, καὶ ὡς τῆς μάμμης μου εὐνοούμενος, εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Αὐθέντου Σούτσου, κατοικοῦντος τότε εἰς **Μέγα Ῥεῦμα**, εἰς τὴν μητρικὴν μου οἰκίαν, δὲν ἤξεύρω ἂν ἐπ' ἐνοικίῳ. Ἐκεῖ ἔμενον πολλάς πολλάκις ἡμέρας παρὰ τῇ ἰδίᾳ μάμμῃ μου, ἥτις καὶ τὸν δεῦτερον υἱὸν τοῦ Αὐθέντου Γεώργιον, κατὰ πολλὰ ἔτη πρεσβύτερόν μου, εἶχε παρ' ἑαυτῇ, καὶ ἐπεμελεῖτο αὐτοῦ ἰδίως. Περίεργον δὲ μοὶ φαίνεται μέχρι τοῦδε πῶς, μικρότατον παιδίον ὢν τότε, σὺνησθαινόμην οὐχ ἥττον πᾶσαν τὴν γλυκύτητα τοῦ χαρακτῆρος καὶ τὴν φαιδρότητα τοῦ πνεύματος τῆς φιλτάτης μου μάμμης, καί, ἀντὶ νὰ παίζω μετὰ τῶν ὁμηλικῶν μου, ἐπρωτίμων νὰ κάθημαι πλησίον της ἢ ἐπὶ τῶν γονάτων της, ν' ἀκούω ὅσα μοὶ διηγεῖτο, καὶ νὰ τὴν βλέπω νὰ ἐργάζεται μετ' ἐπιδεξιότητος, καθ' ἣν ὑπερέβαινε πᾶσας τῆς τὰς συγχρόνους, εἰς τὰ λεπτότατα χειροτεχνήματα τοῦ μεταξοπλόκου τριχάπτου καὶ τῆς λεγομένης βιβίλας. Ἦν δὲ συγχρόνως τὸ δωμάτιόν της τὸ

καιρόν συνεντευκτήριον πάντων τῶν πολυαρίθμων μελῶν τῆς ἡγε-
μονικῆς οἰκογενείας, καὶ τῶν μᾶλλον διακεκριμένων μεταξὺ τῶν
αὐλικῶν ὅσοι ἔχαιρον εἰς σπουδαίας καὶ εὐαρέστους συνδιαλέξεις.
Ἀλλὰ καὶ οὕτως εὔρισκε καιρόν ν' ἀσχολῇται καὶ μετ' ἐμοῦ, ὃν
ἐθιῶρει ὡς ἴδιον τέκνον τῆς. Ἡμέραν τινὰ τῆς ἐκεῖ διαμονῆς μου
θρόνος εἰς τὰς ὁδοὺς ἀνήγγειλεν ὅτι διέρχεται ἔφιππος ὁ Σουλτά-
νος (Μαχμούτης). Τοῦτο ἦν τότε συμβὰν σπουδαιότατον. Φόβος
καὶ τρόμος κατελάμβανε πάντας, αἱ ὁδοὶ ἐκενοῦντο, καὶ ἐκλείοντο
παράθυρα καὶ παραπετάσματα. Ἐξαίρεσις ὅμως ἐγένετο ὑπὲρ τινων
ιδίως εὐνοουμένων, καὶ μεταξὺ τούτων ἦσαν καὶ τὰ μικρὰ παιδιὰ
(οἱ βεηζαδέδες) τοῦ Αὐθέντου, ἔχοντα τὴν ἄδειαν νὰ φαίνωνται
εἰς τὰ παράθυρα, καὶ ἐποιοῦντο χρῆσιν αὐτῆς κατ' ἐντολὴν τοῦ
πατρὸς των, ὅστις ἐπωφελεῖτο τῆς ἀθώας ταύτης ἀφορμῆς ἵνα
ἀναπολῇ ἑαυτὸν εἰς τὸν Κυριάρχην. Ἡ οἰκία τοῦ πάππου μου
παρέτεινέτο ἀπὸ τῆς μιᾶς πλευρᾶς τῆς ὁδοῦ εἰς τὴν ἀπέναντι,
ὥστε ὑπ' αὐτὴν διήρχετο καὶ ἔτι διέρχεται ἡ ὁδὸς ἐν εἵδει σύριγ-
γος. Δι' αὐτῆς ἔπρεπε νὰ διέλθῃ ὁ Σουλτάνος μετὰ τῆς συνοδίας
του. Ἐτεχνάσθη λοιπὸν ἡ μάμμη μου νὰ θέσῃ ἐμὲ εἰς τὸ μόνον
παράθυρον τὸ ἀφορῶν πρὸς τὴν σύριγγα, καὶ ὁ Σουλτάνος, ἀνα-
βλέψας καὶ ἐκλαβὼν με ὡς ἓνα τῶν ἡγεμονιδῶν, ἔνευσεν ἐλαφρῶς
μειδιῶν πρὸς ἐμέ, πρὸς μέγιστον θρίαμβον τῆς μάμμης μου, διότι
τοῦτο ἦν τιμὴ ὅλως ἐξαιρετικὴ, ἥς καὶ οἱ ἰσχυρότεροι τῶν σατρα-
πῶν ὅταν ἡξιοῦντο ἐνομίζοντο εὐτυχεῖς.

Ὁ ἡγεμὼν Σουτσοσ (Ἀλέκο-Βόδας) ἦν τότε οὐχὶ χάλια (Τουρ-
κιστὶ ἐν ἐνεργείᾳ), ἀλλὰ ἄζλι, (πεπαυμένος)· καὶ ὅμως ὤφειλε νὰ
ζῇ μετὰ πάσης τῆς εἰς τὸν βαθμὸν αὐτοῦ ἀνηκούσης ἀξιοπρεπείας·
διότι ὁ βαθμὸς τῷ ἔμενεν ἀναφαίρετος, καὶ προσόντα αὐτοῦ ἦσαν
νὰ καλῇται Αὐθέντης καὶ νὰ προσαγορεύηται ὑψηλότατος· ἡ
σύζυγος δ' αὐτοῦ ἐλέγετο Δόμνα μὲν ὑπὸ τῶν ξένων, Κερὰ δ' ὑπὸ
τῶν οἰκείων, καὶ προσηγορεύετο ἐκλαμπροτάτη, ὡς καὶ οἱ υἱοὶ (οἱ
Βεηζαδέδες) καὶ αἱ θυγατέρες του (αἱ Δομνίτσαι), τῶν δὲ βεη-
ζαδέδων αἱ σύζυγοι ἐλέγοντο Κοκκονίτζαι, καὶ προσηγορεύοντο

ἐνδοξόταται. Οἱ ἐγγονοὶ ὅμως καὶ οἱ πλάγιοι συγγενεῖς τοῦ Αὐθέντου ἀνῆκον εἰς τὴν γενικὴν κατηγορίαν ὅλων τῶν ἀρχόντων, *τσελεπῆδες* ὡς ἐκεῖνοι πάντες λεγόμενοι, καὶ *εὐγενέστατοι* προσ-
αγορευόμενοι (οἶον : ὁ τσελεπῆς Κωστάκης, Ἡ εὐγενεία του)· αἱ δὲ Κυρίαι ἐλέγοντο *Κοκκόναι*, καὶ ὁμοίως *Εὐγενέσταται*. Προνό-
μιον ὅμως οὐδὲν ἕτερον εἶχεν ὁ πεπαυμένος αὐθέντης.

Ἦν δ' ἡ ἡγεμονικὴ οἰκία ἐκείνη πάντοτε πλήρης οἰκείων καὶ αὐλικῶν, καὶ ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν παρετίθετο δεῖπνον διὰ πλείστους συνδαιτυμόνας, οὗ προεκάθητο ἡ Κερά, διότι ὁ αὐθέντης ἐκ μεγα-
λοπρεπείας εἰστιάτο πάντοτε μόνος εἰς τὸν ἰδιαίτερον αὐτοῦ κοι-
τῶνα. Εἰς τοῦτον δ' ἦν ἡ πρόσδος οὐχὶ εὐκολος καὶ εἰς ἕκαστον ἐπιτετραμμένη, καὶ ὁ προσερχόμενος, μετὰ τρεῖς ἐδαφιαίους προσ-
κυλισμούς, ἢ ἴστατο ὀρθίος, ἔχων ἐσταυρωμένας τὰς χεῖρας, ἢ, ἂν εὐμενῶς προσεκαλεῖτο, ἐκάθητο ἐπὶ τάπητος ἐστρωμένου κατὰ γῆς, εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἀνακλίντρου ἐφ' οὗ ὁ ἡγεμὼν ἀνεπαύετο.
Ἐξαίρεσις δ' ἐγίνετο, πλὴν τῶν παιδίων του, ὑπὲρ ἑνὸς καὶ μόνου, καὶ οὗτος ἦμην ἐγώ, ὅστις, διὰ τὴν μικρότητά μου, εἶχον τὸ δι-
καίωμα οὐ μόνον νὰ εἰσέρχωμαι εἰς τοῦ Αὐθέντου ἀπρόσκλητος καὶ μὴ ἀγγελλόμενος, ἀλλὰ καί, ἐκλέγων ὁ ἴδιος τὴν θέσιν μου, νὰ πηδῶ καὶ κάθημαι εἰς τὰ γόνατά του. Τοῦτο ἔπραττον πολλάκις καὶ ἀκωλύτως μετὰ τὸ γεῦμά του, ὅτε, νιφθείς, κατὰ τὰ τότε ἔθιμα εἰς τὴν ἀργυρᾶν του λεκάνην, ἐλάμβανε τὸ σπολοκάνιον, (ὀλίγον οἶνον μετὰ τυροῦ καὶ ἄρτου, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τὸν ση-
μερινὸν ἐπιδόρπιον καφρὲν καὶ τὴν *goutte*). Τότε πολλάκις εἶχον τὴν αὐθάδειαν νὰ τὸν ἐρωτῶ διατί τὰ γένειά του ἦσαν τόσον λευκά, καὶ μοὶ ἀπεκρίνετο ὅτι ἦτον ἐξ αἰτίας τῆς σαπουνάδας.

Μεταξὺ δὲ τῶν προσηρτημένων εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἡγεμόνος εἰς τῶν ἐπισημοτάτων, προσφιλεστάτων καὶ μᾶλλον τιμωμένων ἦν ὁ ἐκ Κέω Γεώργιος ὁ Σερούϊος, ὁ ἐν ἔπειτα χρόνοις χρηματίσας Γυμνασιάρχης ἐν Σύρῳ. Μετὰ τοῦ βαθμοῦ δὲ Καμινάρη ἦν τότε οἰκοδιδάσκαλος τῶν ἡγεμονοπαίδων. Ἐξοχος Ἑλληνιστής, εἶχε καὶ ἄλλας γνώσεις ποικίλας, ἐστιχοῦργε καὶ ἠγάπα τὰς Μούσας

μᾶλλον ἴσως ἢ ὅτι ὑπ' αὐτῶν ἠγαπᾶτο, καὶ ἵνα ἐξαίρη τὸ πνεῦμα τῶν μαθητῶν του, καὶ καλλιεργῇ αὐτῶν τὸ αἶσθημα πρὸς τὸ καλὸν καὶ τὸ ὑψηλόν, μετέφραζε διὰ στίχων, δυστυχῶς ὁ ἴδιος, γαλλικὰ ὁῦν ῥήματα ἐκ τῶν ἐχόντων ὑποθέσεις Ἑλληνικάς, καὶ τὰ ἐδίδασκεν αὐτοῖς εἰς παράστασιν. Κατὰ πόσον μὲν αὕτη ἦν ἐπιτυχής, δὲν ἐδυνάμην τότε νὰ κρίνω, οὐδὲ δύναμαι σήμερον νὰ ἐνθυμηθῶ. Παρρησιᾷ δὲ μόνον ὅτι οὔτε ὁ διδάσκαλος οὔτε οἱ μαθηταὶ εἶχον ποτὲ ἰδεῖ θέατρον, ὅτι ὁ οὐχ ἥττον ἦν ἰσχυρά, καὶ εἰς τὴν μνήμην μου ἔμεινεν ἐντετυπωμένη ἡ ἐντύπωσις ἣν ἐνεποίησεν ἐπ' ἐμὲ ἡ Μερόπη, ἣν ὑπεκρίνετο ἡ πρωτότοκος τῶν θυγατέρων τοῦ Αὐθέντου Ῥαλοῦ, ἣτις εἶχε τι οὐράνιον εἰς τὴν καλλονήν, καὶ ἔμφυτον ἡγεμονίδος μεγαλοπρέπειαν. Οἱ δὲ λοιποὶ ἡθοποιοὶ ἦσαν οἱ ἡγεμονόπαιδες, ὁ νέος Νικόλαος Ἀριστάρχης, ὅστις μετὰ ταῦτα διέπρεψεν ὡς Μέγας Λογοθέτης, ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ Ἑλένη, ἡ μετὰ ταῦτα Κ. Καλλιᾶδη, καὶ ἄλλοι τῶν συγγενῶν καὶ τῶν αὐλικῶν.

Τοῦτο τὸ παράδειγμα ἐξῆπτε καὶ παρώτρυνε καὶ ἡμᾶς εἰς παιδαριώδεις μιμήσεις, ἅς προθύμως ἐνεθάρρουνεν ὁ πατήρ μου.

Μεταξὺ τῶν ὁπαδῶν καὶ συγγενῶν τοῦ Αὐθέντου, ὁ πατήρ μου ἦν ὁ μείζωνος ὑπολήψεως ἀπολαύων ἐπὶ τε παιδείᾳ καὶ διὰ τοῦ χαρακτῆρός του τὴν ἀνεγνωρισμένην εὐθύτητα καὶ τὴν ὑπὲρ ἡλικίαν ἐμβρίθειαν. Ἦν ὅμως, καίτοι ἄμεσος ἀνεψιός, ὁ πάντων σπανιώτατα εἰς τὴν αὐλὴν ἐμφανιζόμενος, διότι ἦν λίαν μετριόφρων, ἀπέφευγε πᾶν τὸ δυνάμενον νὰ ἐκληφθῇ ὡς κολακεία, καὶ ἐπροτίμα νὰ μένη μεθ' ἡμῶν καὶ μετὰ τῶν βιβλίων του. Τῆς ἀβρότητας δὲ τοῦ χαρακτῆρός του ἐν δεῖγμα ἔχω ἔτι διὰ μνήμης. Ἐν ᾧ ἐκάθητο ποτὲ εἰς τὸ προσθαλάσσιον δωμάτιον τοῦ δευτέρου ὀρόφου τῆς ἡμετέρας οἰκίας, δίδων μαθήμα Γαλλικῆς εἰς τὴν μητέρα μου, παρόντων καὶ ἡμῶν τῶν παιδίων, αἰφνης ἰσχυρὸς δοῦπος ἠκούσθη, ὡς προσβολῆς κριοῦ ἢ ὡς καταπέλτου σείσαντος τὴν οἰκίαν, καὶ πρῶρα μεγάλου πλοίου διέσχισε τὸν τοῖχον καὶ εἰσώρμησεν εἰς τὸ δωμάτιον, παρ' αὐτὴν τὴν θέσιν εἰς ἣν ἐκάθητο ἡ μήτηρ μου, ἔχουσα ἐμὲ ἐπὶ τῶν γονάτων της, καὶ παρὰ τρίχα νὰ μᾶς φρονέσῃ, ἂν

εὐτυχῶς δὲν εἶχε στερεῶς ἐμπλακῇ εἰς τὰς δοκούς. Ὁ κίνδυνος οὗτος ἦν εἰς τῶν τότε συνεχῶς ἐπικειμένων εἰς τοὺς κατοίκους τοῦ Βοσπόρου, διότι αἱ μὲν προκυμαῖαι ἦσαν ἀκανόνιστοι καὶ στεναί, ἐπιτρέπουν τοῖς μεγίστοις πλοίοις νὰ προσπλέωσιν ἐν ταῖς λοξοδρομίαις των, αἱ δὲ οἰκίαι ἦσαν πᾶσαι ἀνεξαίρετως ξυλόδημοι. Μετὰ τρόμου ἀνεπήδησαν οἱ γονεῖς μου, καὶ κατέβημεν εἰς τὸ παραθαλάσσιον, ὅπου εὔρομεν τὸν πλοίαρχον, Γάλλον, εὐγενῇ τοὺς τρόπους, λίαν περίλυπον δὲ ἦν ὑπέστη ζημίαν καὶ περίφοβον δὲ ἦν εἰς ἡμᾶς ἐπέφερεν. Ἀλλ' ἀνεθάρρῃσε ταχέως καὶ παρηγορήθη ὅτε ὁ πατήρ μου προσελθὼν τῷ προσωμίλησε πρῶτος εἰς τὴν γλῶσσαν του. Εὐγνώμων τότε ὁ ξένος καὶ περιχαρὴς διότι οὐδὲν ἀπαίσιον ἀποτέλεσμα ἐπῆλθεν οὐδ' εἰς ἐκεῖνον οὐδ' εἰς ἡμᾶς, ἔσπευσε διὰ τῶν ναυτῶν του, τῇ συμπράξει καὶ τῶν ἡμετέρων ὑπηρετῶν, εἰς ἀπόσπασιν τῆς πλώρας, ἣτις οὐκ ὀλίγον καιρὸν ἀπῆτησε.

Πολλάκις ὁ πατήρ μου δι' οἰκιακὰς ὑποθέσεις κατήρχετο εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀλλ' αἱ ἐκδρομαὶ αὗται, σήμερον τόσον εὐχερεῖς, δὲν ἦσαν τότε ἄνευ δυσκολιῶν οὐδ' ἀκίνδυνοι ἐπὶ τῶν μικρῶν μονοζύγων ἀκατίων, δι' ὧν οἱ μὴ ἐν τοῖς πράγμασιν Ἕλληνες, οὐ μόνον ἔνεκα οἰκονομικῶν λόγων, ἀλλὰ καὶ ἵνα μὴ διεγείρωσι τὸν φθόνον τῶν Ὀθωμανῶν, ἠναγκάζοντο τότε νὰ πλέωσιν. Ἦσαν μάλιστα πολλοὶ καὶ ποικίλοι οἱ κίνδυνοι, πρῶτον τὸ ἐνίοτε τραχὺ τῶν κυμάτων τοῦ Βοσπόρου, ὅπου μάλιστα διαρρέεται ὑφ' ὀρμητικῶν ῥευμάτων, δεύτερον αἱ ἐκ τούτου ἢ ἐξ ἀδεξιότητος τῶν κωπηλατῶν συχνότατα προερχόμεναι συγκρούσεις δύο τοιούτων ἐλαφρῶν ἀκατίων, καθ' ἃς τὸ ἓτερον ἢ ἀμφοτέρω ἀνετρέποντο, ἢ τοιαῦται πρὸς ἰστιοφόρα μὴ εὐκόλως τὸν πλοῦν αὐτῶν ἀναστέλλοντα, ἢ πρὸς πολύζυγα μεγιστάνων Ὀθωμανῶν, μὴ καταδεχόμενα νὰ ἐλαττώσῃ τὴν ὀρμὴν των ἢ ν' ἀποτραπῶσι τῆς ὁδοῦ των μόνον πρὸς σωτηρίαν τῆς ζωῆς ἐνὸς ἀπίστου. Οὐχ ἥττον ἐπικίνδυνα ἦσαν τὰ πανταχοῦ τῆς ἀκτῆς ἠγκυροβολημένα μεγάλα ἰστιοφόρα, ὅτινα, ἀνέλκοντα τὰς ἀγκύρας των, ἀνέτρεπον τὰ ἐπὶ τῶν ὑποβρυχίων αὐτῶν προτόνων κατὰ τύχην διερχόμενα ἀκάτια.

Εν δὲ τῶν μᾶλλον ἐπιφόβων ἐχθρῶν τῆς μικρᾶς ταύτης θαλασσο-
πορίας ἦν καὶ ἡ κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ φθινόπωρον ἐκ τοῦ στομίου
τοῦ Εὐξείνου (ἀπὸ τὸ μπουγάξι) ἐξορμῶσα πυκνὴ ὁμίχλη, ἣτις ὑπὸ
λευκὴν σινδόνα καλύπτει πάντα τὸν Βόσπορον, καὶ τὰ ἀκάρια,
μὴ βλέποντα ἄλληλα, συνεκρούοντο, καὶ μὴ ἔχοντα ὁδηγὸν πυξίδα,
ἐπλανῶντο ἀγνοοῦντα ποῦ. Ὁ πατήρ μου, ἀπελθὼν ποτὲ τὸ πρῶτ'
ἐν Θεραπείων διὰ τὸ Μέγα Ῥεῦμα, καὶ πλεύσας μέχρι μεσημ-
βρίας, ὅτε ἐνόμιζεν ὅτι ἀφίχθη, εὐρέθη αἴφνης καταπλέων πρὸ
τῆς οἰκίας του, ἀφ' ἧς εἶχεν ἀναχωρήσει. Ὅτε δ' ἐπέστρεφεν ἐκ
τῶν τοιούτων ἐκδρομῶν, πρὶν ἢ πλησιάσῃ οὐδὲν μέλος τῆς οἰκογε-
νείας, ἀπесύρετο εἰς μεμονωμένον ὀωμάτιον τῆς αὐλῆς, ἐκεῖ ἐξε-
δύετο ἐντελῶς, ἐκαπνίζετο, καὶ μόνον μετὰ τὴν κάθαρσιν ταύτην
προσῆρχετο εἰς ἡμᾶς, διότι τότε ἐπεκράτει ἐνδημικὴ ἐν Κων-
σταντινουπόλει ἡ πανώλης, καὶ μεγίστη ἦν ἡ πιθανότης ὅτι ὁ διελ-
θὼν ἀπλῶς διὰ τῆς ἀγορᾶς ἔφερε τὸ μόλυσμα ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων
του, καὶ εἰσῆγεν εἰς τὴν οἰκογένειάν του σπέρμα ταχέος καὶ ἀνα-
ποδράστου θανάτου.

4.

Πυρκαϊά.

Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν ἀπελθόντες εἰς Κωνσταντινούπολιν ὁ
πατήρ καὶ ἡ μήτηρ μου, καὶ ἡ σύνοικος ἡμῶν θεία μου Κυρία Γε-
ράκη, ἐπέστρεψαν περὶ δεῖλιν ὥσιν. Μετὰ τὴν ἀναγκαίαν δὲ
κάθαρσιν καὶ ἀλλαγὴν φορεμάτων, ὁ πατήρ μου ἀνεγίνωσκε μετὰ
τῆς μητρὸς ἐπιστολάς, αἵτινες εἶχον ἔλθει εἰς τὸ διάστημα τῆς
ἡμέρας, καὶ εἶτα σχίσας, ἔκαιε τὰ τεμάχια εἰς τὸ κηρίον· πάντοτε
δὲ πάσης εὐκαιρίας ἐπωφελοῦμενος ἵνα μᾶς διδάσκῃ, ἢ ἵνα ἐξεγείρῃ
τὴν προσοχὴν ἡμῶν, καὶ προκαλῇ ἐν ἡμῖν πνεῦμα ἐρεῦνης, μᾶς
ἐδείκνυε τὸν πυρπολούμενον χάρτην, καὶ μᾶς παρετήρει πόσον
παμφάγον καὶ καταστρεπτικὸν στοιχεῖον ἦν τὸ πῦρ. «Πόσος κόπος,

μᾶς ἔλεγε, κατεβλήθη ἵνα παρὰχθῇ οὗτος ὁ χάρτης, πόσαι ιδέαι περιέχονται ἐν αὐτῷ γεγραμμένοι· ἀλλ' ἰδέτε, εἰς μίαν στιγμὴν ἡ φλόξ τὸν κατέλαβε, τὸν κατέφαγε, καὶ τί ἔμεινε ; αὕτη ἡ ὀλίγη, μόλις ὁρατὴ τέφρα». Καὶ δεικνύων εἰς ἡμᾶς προσέτι τὸν χάρτην ἀφ' οὗ ἐκαίετο, καὶ πρὶν ἔτι ἀποτεφρωθῇ, παρέβαλλε τὰ ἐπὶ τοῦ μέλανος ἐμβαδοῦ πλανώμενα φλογερὰ ἵχνη πρὸς φανούς, οἵτινες ἐπὶ καταστροφῆς τινος φέρονται ἀνησυχῶς κατὰ πάσας τὰς διευθύνσεις ἐν μέσῳ νυκτὸς ζοφεῶς.

Ὑπὸ τοιούτων εἰκόνων ἔχοντες πεπληγμένην τὴν φαντασίαν ἐστάλημεν νὰ κοιμηθῶμεν, τὰ παιδιά, ἡ ἀδελφὴ μου Εὐφροσύνη καὶ ἐγώ, διότι ἡ μικροτέρα μου ἀδελφὴ, νήπιον ἔτι, δὲν ἠγρύπνει ὅσον ἡμεῖς.

Δύο ὥραι εἶχον ἴσως παρέλθει, ὅτε ἄνθρωποι εἰσορμήσαντες εἰς τὸν ἡμέτερον κοιτῶνα μετ' ἐντρόμων κραυγῶν, μᾶς ἀφύπνισαν αἰφνιδίως. Ἄμα δ' ἠνέωξα τοὺς ὀφθαλμούς, εἶδον λάμπον πᾶν τὸ δωμάτιον, καί, ἐν ᾧ μὲ ἤρπαζον ἐκ τῆς κλίνης, ῥίπτοντες εἰς τοὺς ὦμους μου τὸ προστυχὸν ἐνδύμα, ἔστρεψα τοὺς ὀφθαλμούς πρὸς τὰ παράθυρα, καὶ πᾶς ὁ ἀήρ μοι ἐφάνη πλήρης σπινθήρων, ὡς πυκνῶν χρυσῶν ἢ φλεγομένων νιφάδων.

« Πυρκαϊά, πυρκαϊά ! » ἔκραζον οἱ ἄρπαγες ἡμῶν, καὶ ἐπήδησαν κάτω μᾶλλον ἢ ὅτι κατέβησαν τὰς κλίμακας, ἐν ᾧ πᾶσα ἡ οἰκία πέριξ ἦν ἀνάστατος, καὶ οἱ ὑπηρέται ἔτρεχον ἀτάκτως, καὶ σκεύη ἐσύροντο καὶ κατεκρημνίζοντο ἀπὸ τῶν παραθύρων, καὶ τὰ πάντα ἦσαν τρόμος καὶ σύγχυσις.

Οὕτω μᾶς ἔφεραν εἰς τὸ παραθαλάσσιον, ἐξ οὗ ἔβλεπον μετ' ἐκπλήξεως οὐχὶ ἀμιγοῦς θαυμασμοῦ μεγάλας γλώσσας φλογῶν ἀντανακλωμένας εἰς τὴν ὑγρὰν ἐπιφάνειαν, πάντα δὲ τὸν ἀέρα κατὰφωτον ὡς ἐν πλήρει ἡμέρᾳ, καὶ ῥαγδαίαν πίπτουσιν πέριξ ἡμῶν τὴν πυρίνην βροχήν. Ἀλλὰ ταύτης σπινθήρ ἀνῆψεν αἰφνης τὸν κεφαλόδεσμον τῆς ἀδελφῆς μου φερομένης ἐμπρὸς ἐμοῦ, εἰς τὰς ἀγκάλας ἐνὸς τῶν ὑπηρέτῶν, καὶ παρ' ὀλίγον τὴν κατέκαιεν, ἃν δὲν ἐπρολαμβάνετο.

Ἰᾶν δὲ τοῦτο τὸ θέαμα μοι ἐφαίνετο ὡς πανηγυρικὸν πυρο-
τέννημα, οὐδὲ μοι ἐνέπνευσεν ἵχνος φόβου, ὡς δὲν μὲ εἶχε φοβίσει
καὶ ἡ τὸν τοῖχον ἡμῶν διαρρήξασα πρῶρα τοῦ πλοίου, καὶ ὡς
καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος τοῦ ἀγαπητοῦ μοι ἀδελφοῦ Γεωργίου, οὐ καὶ
ἀναδοχος ἦμην, μὲ εἶχεν ἀφήσει σχεδὸν ἀνάλγητον. Πολλάκις
δ' ἀνελογίσθην μετὰ πόσης στοργῆς ἢ πρόνοια, προικίσασα τὰ
μικρὰ παιδία διὰ μόνων τῶν παραχρῆμα αἰσθημάτων τῆς χαρᾶς
καὶ τῆς ἀλγηδόνης, τῶν εἰς συντήρησιν αὐτῶν ἀναγκαίων, ἀπήλ-
λαξεν αὐτὰ τῶν βιαίων συγκινήσεων τῆς λύπης διὰ τὸ παρελθὸν
καὶ τοῦ φόβου διὰ τὸ μέλλον, ἐξ ὧν ἀσκόπως θὰ διεκινδύνευεν ἡ
ἀσθενὴς αὐτῶν ὑπαρξίς, ὡς ἐπὶ τῶν τρυφερῶν ἀνθυλλίων δὲν ἔδωκε
λαβὴν εἰς τὰς καταιγίδας, ὑφ' ὧν πλάτανοι ἐκριζοῦνται καὶ
θραύονται.

Οἱ φέροντες ἡμᾶς ἔσπευσαν πρὸς τὰ ἐνδότερα καὶ τὰ ἄνω τοῦ
χωρίου, στρέφοντες τὰ νῶτα πρὸς τὴν ἐστίαν τῆς πυρκαϊᾶς, τῆς
εἰς ἀπόστασιν τριῶν ἢ τεσσάρων οἰκιῶν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας, πυρπο-
λουμένης μεγάλης τριωρόφου οἰκίας τῆς οἰκογενείας Μάνου, γυναι-
καδὲλφου νομίζω Ἰακώβου Ῥίζου τοῦ Νερουλοῦ. Πρὸ ὀλίγου ἡ
οἰκογένεια αὕτη, ἡ καὶν τινα τῶν μελῶν αὐτῆς, εἶχον ἐπανελθεῖ
ἐκ Δακίας, καὶ ἐγὼ εἶχον ἰδεῖ αὐτοὺς ἐπισκεφθέντας τοὺς γονεῖς
μου· ἔπειτα δ' ἐνθυμοῦμαι ὅτι πολὺς ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ πλούτου
ὃν ἐκ τῆς μεμακρυσμένης χώρας ἐκόμισαν. Παρ' αὐτοῖς διὰ νυκτὸς
ἐξερράγη τὸ πῦρ, ἐκ τοῦ δωματίου τοῦ υἱοῦ τῆς οἰκογενείας Γεωρ-
γίου, κατὰ μὲν τινὰς τυχαίως, κατ' ἄλλους ἐκ χημικῶν παρα-
σκευασμάτων περὶ ἃ ἡσχολεῖτο ὁ νέος Γεώργιος, καὶ κατὰ τοὺς
δυσμενεστέρους, ἐξ αἰσχροκερδῶν προθέσεων ἐπίτηδες ἀναφθέν.
Ἐπειδὴ δὲ τὸ δωματίον τοῦτο ἦν σχεδὸν πρόσγειον, καὶ παρὰ
τὴν εἴσοδον τῆς οἰκίας, διεδόθη τὸ πῦρ ἀμέσως εἰς τὴν κλίμακα,
καὶ κατέστησε τὴν διεκφυγὴν σχεδὸν ἀδύνατον.

Καὶ αὐτὸς μὲν ὁ Γεώργιος ἐσώθη, καὶ ἦν ὁ μετὰ ταῦτα ἐπὶ
πολλὰ ἔτη ὡς γενικὸς Πρόξενος καὶ ἐπιτετραμμένος τῆς Ἑλλάδος
ἐν Νεαπόλει διατελέσας, ἐπὶ παιδείᾳ δέ, καὶ μάλιστα ἐπὶ γλωσ-

σομαθεία διαπρέψας, καὶ πολιτικὰς πραγματείας περὶ πολιτείας καὶ ἐκκλησίας ἐκδούς, λίαν ἐπαινετὰς πρὸ πάντων διὰ τοῦ ὕψους αὐτῶν τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν χάριν. Ἐγένοντο ὅμως παρανάλωμα τοῦ ἀγρίου πυρὸς οἱ γονεῖς αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ καὶ αἱ ἀδελφαὶ αὐτοῦ, καὶ ἄλλοι συγγενεῖς καὶ οἰκέται, ἐν ὅλοις δεκαεπτὰ ἄτομα, καὶ τὴν ἐπομένην κυριακὴν, ὅτε οἱ γονεῖς μου μ' ἔφερον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἡ μεγίστη αὕτη συμφορὰ ἦν τὸ κοινὸν ἀντικείμενον ὁμιλίας πάντων τῶν συναντωμένων, καὶ ἐν μέσῳ γενικῆς κατανύξεως ἐψάλλη μνημόσυνον τῶν κατακαέντων, καὶ ἐλέγετο ὅτι εἰς τὰς ἀνασκαφὰς αἵτινες ἐξηκολούθουν εἰσέτι, δὲν ἔπαυον ἀνευρισκόμενα ὅστ' ἀπηνθρακωμένα κατατεθέντα πάντα εἰς τάφον κοινόν. Καὶ πολλὰς δὲ τραγικωτάτας περιπετείας διηγοῦντο τοῦ φοβεροῦ ὁράματος, ὡς ὅτι ἡ Κ^α Μάνου ἐξήρχετο ὁρομαία τῆς οἰκίας, ἔχουσα ὑπὸ μάλης ὅ,τι ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο τὸ σωθὲν βρέφος τῆς. Ἀλλ' αἰφνης ἀνεκάλυψεν ὅτι, ἐν τῷ θορύβῳ τοῦ πνεύματός τῆς, ἀντ' αὐτοῦ εἶχεν ἀρπάσει καὶ ἔσωζεν ἐν πεπόνιον ἐκεῖ που παρατυχόν. Τότε ὥρμησε πάλιν ἐν ἀπελπισίᾳ μεταξὺ τῶν φλογῶν, ζητοῦσα τὸ τέκνον τῆς, ἀλλὰ νὰ ἐξέλθῃ πλέον δὲν ἠδυνήθη, καὶ κατεκάη ὡς καὶ αὐτό. Ἐτέρα νεᾶνις, μία τῶν θυγατέρων, ὥρμησε πρὸς τὸ παράθυρον ἵνα ῥιφθῇ ἐξ αὐτοῦ· εἶδεν ὅμως τὸ ὕψος, καὶ φοβηθεῖσα ἀπесύρθη καὶ κατεφλέχθη. Ἐσώθησαν ὅμως ὡς ἐκ θαύματος, καὶ διὰ τῆς ἡρωϊκῆς ἀφοσιώσεως τινῶν τῶν προσδραμόντων, μέλη τινὰ τῆς ἐξολοθρευθείσης οἰκογενείας, ἐν οἷς ἡ ἀδελφὴ τοῦ οἰκοδεσπότη, Κυρία Νέγρη, μετὰ τῶν τριῶν βρεφῶν αὐτῆς, τοῦ ἔκτοτε ἐπὶ παιδείᾳ καὶ εὐπορίᾳ γνωστοτάτου γενομένου ἐν Ἑλλάδι Κωνσταντίνου Νέγρη, τοῦ ἐν Ἀγγλίᾳ ζήσαντος καὶ ἀποθανόντος Ἀλεξάνδρου, καὶ τῆς ἐν Ἀθήναις ὑπὸ πάντων ἀγαπωμένης καὶ ἐκεῖ θανούσης ἀδελφῆς αὐτῶν Σουλτάνας, τῆς εἶτα Κ^ας Μιμῆ. Καὶ τότε μὲν ἡ Κυρία Νέγρη ἀπέφυγεν οὕτω τὸν ὀλέθριον τῶν φλογῶν θάνατον. Ἀλλ' ὑπὸ τὰς ἀπαισίους ἐκείνας ἐντυπώσεις, καὶ τῆς ἀθρόας ἐνσκήψεως τοιούτων διὰ μιᾶς συμφορῶν, τὸ πνεῦμά τῆς ἐταράχθη, καὶ μετ' οὐ πολλὰ ἔτη, εἰς μίαν τῶν νήσων τῆς Προποντίδος

οἷον ἐφυλάττετο, ἐν ᾧ προσήυχετο πρὶν ἢ κατακλιθῆ, τὸ κρά-
σιν δὸν τοῦ χιτῶνός της, πλησιάσαν κατὰ τύχην εἰς τὸν λύχνον,
ἤλαψεν, αἱ φλόγες τὴν περιεκύκλωσαν, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἔπεσε
νῆκρά, ὡς ἂν ἐπέπρωτο νὰ μὴ διαφύγῃ τὴν φεβερὰν εἰμαρμένην
τῆς οἰκογενείας της.

Δὲν περιορίσθη δὲ εἰς μόνην τὴν δυστυχῇ ἐκείνην οἰκίαν τὸ
πυρφόγον στοιχεῖον, περὶ οὗ ὀλίγας πρὶν ὥρας ἐχαριεντίζετο μεθ'
ἡμῶν ὁ πατήρ μου, ἀλλὰ καὶ ἄλλας πολλὰς ἀπετέφρωσε, χωρὶς
ὅμως ἄλλων ἀνθρωπίνων θυμάτων, διότι οἱ ἔνοικοι εἶχον τὸν καιρὸν
νὰ σώσωσι καὶ τὴν ζωὴν των. Ὁ δὲ πατήρ μου, ἀφ' οὗ ἐναπέ-
θεσεν ἡμᾶς εἰς οἰκίαν τινὰ ἀσφαλῆ, ἣ καὶ τότε ἔτι θεωρουμένην
ὡς τοιαύτην εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ χωρίου, ἐπέστρεψεν ἀμέσως εἰς
τὸ θέατρον τῆς καταστροφῆς, ἵνα προσπαθήσῃ νὰ θέσῃ ἐν ἀσφαλεῖ
τὰ τῆς οἰκίας, καὶ ἰδῇ εἴ τι δύναται καὶ πρὸς αὐτῆς τὴν διάσωσιν.
Καὶ τοῦτο μὲν δὲν κατώρθωσε, διότι ἡ πυρκαϊὰ ἐπενέμετο λυσσώ-
δης τοὺς ξυλίνους ἐκείνους οἴκους, τοὺς ἔξωθεν ὡς ἐπίτηδες πρὸς
τροφὴν αὐτῆς ἡλειμμένους δι' ἐλαιοχρώματος· καὶ ὅπου αἱ φλόγες
αὐτῆς δὲν ἔφθνον, ἐπέτων μακρὰν σπινθῆρες, καὶ τὸ κινδυνωδέ-
στερον, καρφία πεπυρακτωμένα, ἅτινα ἐμπηγνύμενά εἰς τοὺς τοί-
χους, ἀνῆπτον νέας ἐστίας πυρός. Οὕτω κατεκάη μέχρι θεμελίων
ὁ οἶκος ἡμῶν καὶ ὁ παρακείμενος οἶκος τῆς θείας μου, καὶ δίκαιον
εἶναι νὰ μὴ παρασιωπήσω τὸν μεγάλως ἡμᾶς λυπήσαντα θάνατον
τοῦ οἰκοφύλακος ἡμῶν μολοσσοῦ, Μπαλάνου καλουμένου, ὅστις
βλέπων τὸν θόρυβον καὶ τὴν συρροὴν περὶ τὴν οἰκίαν ἣν ἐφρούρει,
καὶ μὴ θελήσας νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτήν, ἐκάη, ἡρωϊκὸν θῦμα τῆς
ἐνδομύχου συναισθήσεως τοῦ καθήκοντος.

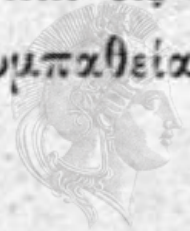
Πάντα δὲ τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ σκεύη, ἑπιπλά καὶ ἐνδύματα, κα-
τώρθωσεν ὁ πατήρ μου δι' οὐχὶ ἀκινδύνων ἀγώνων νὰ διασώσῃ καὶ
κατακλείσῃ εἰς λιθόκτιστον καὶ θολωτὴν ἀποθήκην, ἣτις ἐξετείνετο
ὑπὸ ἐν τῶν ἀνδρῶν (σειῶν) τοῦ κήπου. Ἀλλὰ μετὰ δύο ἢ
τρεις ἡμέρας, ὅτε τὰ ἐρείπια τῆς πυρκαϊᾶς, ὑφ' ἧς τὸ πῦρ ἐξακο-
λουθεῖ συνήθως ἐπὶ μακρὸν ἔτι χωνευόμενον, ἐψυχράνθησαν ἱκανῶς

ὥστε νὰ καταστῶσι βατά, ἐλθὼν ἠνέωξε τὸ ὑπόγειον, καί, ὦ τοῦ θλιβεροῦ θεάματος! Πάντα τὰ ἐν τῇ ἀποθήκῃ εἶχον ἀποτεφρωθῇ. Ἐν τῶν δένδρων τοῦ ὑπερκειμένου κήπου εἶχε κατὰ ὡς λαμπάς, καὶ αὐτοῦ αἱ ῥίζαι σχίζουσαι τὴν θολωτὴν ὀροφὴν, εἰσεχώρουν εἰς τὸ ὑπόγειον, καὶ ὑπῆρξαν οἱ ὀχετοὶ δι' ὧν τὸ πῦρ εἰσεχώρησεν εἰς τὸ νομιζόμενον ἐκεῖνο ἄσυλον, καὶ κατηνάλωσε τὰ πάντα. Οὕτως ἐμένομεν ἄστεγοι, καὶ πάντων τῶν εἰς τὸν βίον ἀναγκαίων ἐστερημένοι. Τοιοῦτος ἦν τότε ὁ διηνεκὴς κίνδυνος πάντων, τῶν χριστιανῶν τοῦλάχιστον, κατοίκων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, διότι τοῖς Τούρκοις ἐπετρέποντο αἱ λιθοκτιστοὶ οἰκίαι, τὸ νὰ κατακλίνωνται τὸ ἐσπέρας εὐποροὶ, καὶ τὸ πρωὶ νὰ ἐγείρωνται ἐπαιτῶν πενέστεροι. Κατὰ παράδοξον δὲ σύμπτωσιν, τὰ βιβλία μὴ δυνηθεὶς νὰ ἐξασφαλίσῃ εἰς τὴν ἀποθήκην ἐκείνην, οὕσαν ἤδη πλήρη, ἠναγκάσθη νὰ ῥίψῃ ὁ πατήρ μου εἰς παρακειμένην τινὰ ὀπήν, καὶ νὰ τ' ἀφῇς εἰς τὴν τύχην των· καὶ ταῦτα μόνον ἐσώθησαν! Ἐκάτησαν δὲ μετὰ τῶν σκευῶν καὶ αἱ τῶν προγόνων εἰκόνες, ὅπερ θεωρῶ ὡς ἀνεπανόρθωτον ζημίαν διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαιοτέρας ἱστορίας, τοῦ βίου καὶ τῆς τέχνης τῶν Ἑλλήνων ἐν Κωνσταντινουπόλει, διότι αἱ εἰκόνες αὗται, καθ' ὅσον δύναμαι νὰ κρίνω, ἦσαν μνημεῖον μοναδικὸν εἰς τὸ εἶδός του.

Τὰς πυρποληθείσας δ' οἰκίας δὲν ἐδυνήθησαν ν' ἀνοικοδομήσωσι πλέον ὁ πατήρ καὶ ἡ θεία μου, ἀλλ' ἔμενον τὰ κατακεκαυμένα οἰκόπεδα (βιρανέδες) μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὅτε δημεύσαντες αὐτὰ οἱ Ὀθωμανοὶ, τὰ ἐπώλησαν, ἠνωμένα καὶ αὐθις, ὡς ἦσαν κατ' ἀρχάς, εἰς τινὰ Ἀρμένιον, ὅστις ἐπωκοδόμησε μεγάλην οἰκίαν, καὶ ἐφύτευσεν αὐθις τοὺς κήπους. Παρ' αὐτοῦ δ' ἐξηγόρασε πάλιν τὸ κτῆμα ἡ Πύλη ἐν ἔτει 1873 καὶ ἐδωρήσατο αὐτὸ εἰς τὴν Ἰταλικὴν κυβέρνησιν, διὰ θερινὴν πρεσβείαν αὐτῆς.

Τὴν δ' ἐπαύριον ἀμέσως τῆς συμφορᾶς ἡ μάμμη μου, ἐλθοῦσα ἐκ Μεγάλου Τρύματος, ἐκόμισεν ἐνδύματα καὶ ἄλλα κατεπείγοντα βοηθήματα εἰς τὴν οἰκογένειαν, εἰς ἣν, ὡς καὶ εἰς πάντας τοὺς παθόντας πολλαχόθεν παντοῖαι ἐδίδοντο συμπαθείας ἐνδείξεις.

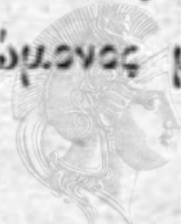
Μετωκήσαμεν δ' εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Κυρίας Χουρμουζάκη, ἀνδρα-
 ἑλφης τῆς θείας μου Κυρίας Γεράκη, ἐνοικιασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ πα-
 τρός μου, εὐρύχωρον δὲ καὶ παραθαλασσίαν, κειμένην ἐπὶ τοῦ
 περικρωτηρίου εἰς ἣν θέσιν κατέχει σήμερον τὸ ξενοδοχεῖον τῶν Θερα-
 πείων, καὶ ἔχουσιν ὀπισθεν κῆπον, πρὸς ὃν ἔφερε γέφυρα ἐκ τοῦ
 ἄνω ὀρόφου.

Εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην ἐμείναμεν ὁλόκληρον ἔτος. Τὸ δ' ἐκεῖ
 ἐπιστημότερον δι' ἡμᾶς συμβᾶν ἦν ὅτι ἀπὸ τῆς πυρκαϊᾶς ὁ πατήρ
 μου ἔπαυσε διδάσκων ἡμᾶς ἀπ' εὐθείας, καὶ μᾶς ἔδωκεν οἰκοδιδά-
 σκαλον, τὸν υἱὸν ἀρχαίου κωπηλάτου τοῦ πάππου μου, ὅστις συν-
 ὁρομῇ τοῦ πατρός μου εἶχε σπουδάσει, καὶ ἐλέγετο ὅτι διεκρίθη εἰς
 τὸ σχολεῖον τῶν Θεραπειῶν. Ὑψηλός, ἰσχνός, ποδῆρη φέρων
 φαιὸν ἐπενδύτην (τζουπέν), καὶ τοῦ αὐτοῦ χρώματος ὑψηλὸν κωνο-
 εἰδῇ πῖλον εἰς τὴν κεφαλὴν, ὡς ἐφόρουν οἱ τότε τῆς ὑποδεεστέρας
 τάξεως λογιώτατοι, αὐστηρὰν δ' ἔχων τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώ-
 που, καὶ ὀλίγον τι παραβλώψ, ἐνεποίει εἰς ἡμᾶς περισσότερον φόβον
 παρὰ συμπάθειαν, καὶ πρὸ πάντων μᾶς ὀυσηρέσκει ὅτι οὐδέποτε
 ἐδυνάμεθα νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὴν διάθεσίν του, διότι ἂν τί ποτε
 ἔλεγεν ἀστειευόμενος, καὶ τοῦτο εἶχε τὸν τόνον τῆς ἐπιπλήξεως.
 Οὕτως, ἐπειδὴ τὸ σπουδαστήριον ἡμῶν ἦτο μικρὸν ὀωμάτιον εἰς τὸν
 κῆπον ἀφορῶν, ἀλλ' ὡς δίοδος χρησιμεῦον συγχρόνως ἐκ τοῦ ὑπε-
 ρώου, ὁ δὲ πατήρ μου ἵνα μὴ ἐνοχλώμεθα εἰς τὰ μαθήματα, καίτοι
 περιοριζόμενα εἰσέτι εἰς τὰς στοιχειωδεστάτας ἀρχὰς τῆς γραμμα-
 τικῆς, ἐπρονόησε νὰ μᾶς παραχωρήσῃ εἰς τὸν κατώτερον ὄροφον
 σπουδαστήριον εὐρύχωρον, ἀθόρυβον, καὶ ὠραίαν ἔχον ἄποψιν ἐπὶ
 τοῦ Βοσπόρου, ὥστε ἐπιστεύομεν ὅτι πολὺ θὰ ηὐχαριστεῖτο διὰ
 τοῦτο ὁ διδάσκαλος, ἐπιτραπέντος αὐτῷ καὶ νὰ κατοικῇ εἰς αὐτό.
 Ἀλλὰ τὴν πρώτην ἡμέραν ὅτε ἤλθομεν πρὸς αὐτὸν ἐν τῇ νέᾳ του
 κατοικίᾳ, ἄνω καὶ κάτω περιπατῶν συνωφρυωμένος, μετὰ φυσιο-
 γνωμίας ἥτις οὐδὲν προσηνὲς ἀνήγγελλε, καὶ μετὰ φωνῆς ἣν ἡμεῖς
 κᾶν ἐξελαμβάνομεν ὡς ὀργίλην, «Αἶ, μᾶς εἶπεν, εὐχαριστηθῆτε
 τώρα. Νᾶ, ἐδῶ ἔχετε θάλασσαν (δεικνύων τὸν Βόσπορον), ἐδῶ

ἔχετε λουλούδια καὶ περιβόλια» (δεικνύων ἄθλια τινὰ ἄνθη ἀτέ-
χως βεβαμμένα εἰς τοὺς τοίχους τοῦ δωματίου). Ἡμεῖς δ' ἀκού-
οντες παῦτα ἐπτοούμεθα, διότι ἡδυνατούμεν νὰ ἐννοήσωμεν ἂν
σπουδάζῃ ἢ παίζῃ, ἂν εὐχαριστῇται εἰς τὴν λαμπρὰν τῆς θαλάσ-
σης ὄψιν, ἢ ὀργίζεται διὰ τὰ ἄκομψα ἄνθη τ' ἀντικαθιστῶντα τοῦ
κήπου τὴν πρασινάδα. Καὶ τοῦτο μὲν ἀπομνημονεύω ὡς παράδειγμα
τοῦ ἀλλοκότου τρόπου καὶ χαρακτῆρος τοῦ υἱοῦ τοῦ κωπηλάτου
καὶ ὡς ἐξήγησιν τοῦ διατί πολὺ ὁ τρόπος αὐτοῦ δὲν μᾶς εἴλ-
κυεν· ἀλλ' ὅτε ποτέ, θυμωθεὶς κατὰ τῆς ἀδελφῆς μου διότι δὲν
ἤξεύρω τι ὀρθῶς δὲν ἀπήγγειλε, τὴν ἔλαβεν ἐκ τῆς κόμης καὶ τὴν
ἐκτύπησε, τότε ὁ πατήρ μου εὗρεν ἀνοίκειον τὴν αὐστηρὰν ταύτην
χειρονομίαν καὶ ἀπέπεμψε τὸν ὀξύθυμον διδάσκαλον, ὃν ἐγκατα-
λείπομεν ἐνταῦθα, μέλλοντες νὰ εὗρωμεν αὐτὸν αὖθις καὶ πολλάκις·
διότι ἄφ' οὗ μετὰ ταῦτα ἠκολούθησε τὸν ἐξάδελφον τοῦ πατρός
μου Νικόλαον Σουλουτσιάρου ὡς ἰδιαίτερος αὐτοῦ Γραμματεὺς
εἰς Βουκουρέστιον, εἰς μεταγενεστέρους χρόνους διέπρεψεν ἐν ταῖς
Βουλαῖς καὶ ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῆς Ἑλλάδος. Ἦν δὲ τὸ ὄνομα αὐτοῦ
Δημήτριος Χρηστίδης.

Εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην εἶχον ἤδη ἱκανῶς τὴν ἐπίγνωσιν τῶν περὶ
ἐμὲ γινομένων, ὥστε νὰ βλέπω ὅτι ὁ πατήρ μου, ἕνεκα τῆς γενικῆς
τοῦ παιδείας καὶ τῆς γλωσσομαθείας του, διετέλει εἰς σχέσεις μετὰ
ξένων διπλωματῶν, ἰδίως τῶν τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας, ἥτις εἶχε
καὶ τότε τὸ πρεσβευτικὸν κατὰστημα ὅπου καὶ νῦν ἐν Θεραπείαις
κείμενον ἀμέσως παρὰ τὴν πυρποληθεῖσαν ἡμετέραν οἰκίαν, καὶ
εἰς ἡμᾶς ἐπέτρεπεν ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον καὶ περιδιάθασιν εἰς τοὺς
τοῖς ἡμετέροις κήποις παρακειμένους ὠραίους τῆς παραδείσου. Ἐπε-
σκέπτετο δ' ἡμᾶς συνεχῶς εἰς τῶν γραμματέων τῆς πρεσβείας,
Κος Borpère καλούμενος, ἀνὴρ μεσήλιξ, ζωηρὸς ὡς Γάλλος,
συνεχῶς καὶ πολλὰ περὶ τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως, ἰδίως δὲ
περὶ τοῦ Ναπολέοντος εἰς τὸν πατέρα μου διηγούμενος, καὶ φιλό-
φρων πρὸς ἡμᾶς τὰ παιδία, μεθ' ὧν προθύμως ἐπαιζεν, ἡξεύρων
ὀλίγα Ἑλληνικά. Τὸν διετήρησα δὲ δι' εὐγνώμονος μνήμης καὶ

ὅτι εἰς αὐτὸν ὠφείλομεν μεγάλην τινὰ εὐχαρίστησιν ἥτις ἐκτά-
 κως μᾶς ἐπετράπη μίαν ἐσπέραν. Ἐλθὼν εἰς ἡμᾶς ἐντὸς τῆς
 ἡμέρας, διηγήθη ὅτι ἀξιοθέατος φωτοχυσία ἔμελλε νὰ τελεσθῇ εἰς
 τὴν Ῥωσικὴν πρεσβείαν ἐν Βουγιούκ-δερέ, καὶ παρακινήσας τοὺς
 γονεῖς μου νὰ ὑπάγωσι, συνηγόρησε καὶ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν μικρῶν,
 ὅτι δὲν πρέπει νὰ στερηθῶμεν τοιούτου θεάματος. Καὶ τῷ ὄντι,
 κατ' ἐξαίρεσιν τοῦ κανόνος, καθ' ὃν κατεκλινόμεθα ἐνωρίς, μᾶς
 ἐπετράπη νὰ συμπλεύσωμεν τὴν ἐσπέραν ἐκείνην μετὰ τῶν γονέων.
 Φωτοχυσίας βεβαίως πολλάκις εἶδον ἐκτοτε λαμπροτέρας, ἀλλὰ
 βεβαίως οὐδεμίαν ἐναπολιποῦσάν μοι τοιαύτην ἐντύπωσιν ὥστε
 εἰσέτι ἐν τῇ μνήμῃ μου ἀκτινοβολεῖ, καὶ διότι ἦν ἡ πρώτη ἣν εἶδον,
 εἰς ἡλικίαν μάλιστα ἐν ἣ πολὺ ἐστὶ τῆς φαντασίας τὸ εὐκί-
 νητον καὶ θαυμαστικόν, ἀλλὰ καὶ διότι ἀληθῶς ἐξαίσιον ἦν τὸ
 θέαμα τῶν μυριάδων πολυχρόων λύχνων, πολλαπλασιαζομένων εἰς
 τὸ κάτοπτρον τῆς θαλάσσης, ὁμοῦ μετὰ τῶν εἰς αὐτὸ ἀντανακλω-
 μένων ἀστέρων τοῦ στερεώματος, καθ' ὅσον δὲν ἐκάλυπτον αὐτὸ
 αἱ χιλιάδες ἀκατίων, φερόντων ὅτι ἔξοχον εἶχεν ἡ Εὐρωπαϊκὴ
 κοινωνία, οὐχὶ δὲ καὶ Ὁθωμανοὺς, διότι οὗτοι δὲν κατεδέχοντο
 τότε νὰ μετέχωσιν οἷας δῆποτε διασκεδάσεως τῶν Χριστιανῶν, καὶ
 ἔτι ὀλιγώτερον εἶχον ὀρεξιν νὰ τιμήσωσι διὰ τῆς παρουσίας των
 τὴν ἐορτὴν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας· διότι ἡ ἐπαύριον ἦν
 ἡ ἐορτὴ τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου (30 Αὐγ.). Ἡμεῖς δὲ ταύτην
 ἐωρτάζομεν πάντοτε παρὰ τῷ Αὐθέντῃ Ἀλέκο-Βόδα.

Δὲν ἐνθυμοῦμαι ὃ ἂν τότε ἦ ἂν πρὸ τῆς πυρκαϊᾶς μ' ἔφεραν ἢ
 μὲ εἶχον φέρει οἱ γονεῖς μου διὰ ταύτην τὴν ἐορτὴν εἰς τὸ μονα-
 στήριον τῆς Παναγίας ἐν Χάλκῃ, ὅπου κατῴκει τότε ὁ ἡγεμὼν,
 ὢν ιδιοκτήτης αὐτῆς. Ἀλλ' ἔχω ἔτι διὰ μνήμης ὅτι εἶχον ἤδη
 ικανῶς ἀνεπτυγμένον τὸ αἶσθημα τοῦ καλοῦ ἐν τῇ φύσει, ὥστε νὰ
 θαυμάζω τὴν ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου εὐρείαν ἄποψιν ἐπὶ τῆς Προ-
 ποντίδος καὶ τὸν περικαλλῆ *Τερσανὰν* (νεώριον), καὶ τὸ *Τσαμ-
 λιμάνι* (Πιτύων λιμένα). Ἐνθυμοῦμαι δὲ προσέτι ὅτι κατὰ τὴν
 ἐπιστροφὴν σφοδρὸς κυματισμὸς μᾶς κατέλαβεν, ὅστις ἐμὲ μὲν, ὡς

παιδίον ἄπειρον, ὀλίγον ἐφόδισεν, ἀλλὰ κατὰ τὴν κρίσιν τῶν περὶ ἐμέ, ἔφερεν εἰς κίνδυνον τὸ ἱστιοφόρον ἡμῶν πλοιάριον, δι' ὃ καὶ ἀπεβιβασθέντες ἅμα ἐδυνήθημεν, ἐξηκολουθήσαμεν τὸ ἐπίλοιπον τῆς πορείας πεζοί.

Μικρὸν μετὰ ταῦτα μὲ συμπαρέλαβον οἱ γονεῖς μου ἐσπέραν τινὰ καὶ εἰς ἄλλο δημόσιον θέαμα, εἰς μεγάλην ἐστίασιν, ἣν δὲν ἤξεύρω εἰς τίνα περίστασιν, καὶ τίς ἔδιδεν, ἂν οἱ Ὁθωμανοὶ ὑπουργοὶ εἰς τοὺς ξένους ἢ τ' ἀνάπαλιν· εἰς τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τοῦ Βοσπόρου, εἰς τὰ καλούμενα *Τσαῖρια*, σκηναὶ εἶχον στηθῇ, ὧν ἡ μεγίστη, χρυσοστόλιστος καὶ κατὰφωτος ἐντός, ἦν πλήρης Εὐρωπαϊῶν διπλωματῶν, τῶν κυριῶν αὐτῶν καὶ τῶν ἐπισημοτάτων Ὁθωμανῶν, ἐκείνων εἰς οὓς τότε οἱ ὑπ' αὐτοὺς Χριστιανοὶ οὐδὲν ἀναβλέψωσιν ἐδύναντο ἀκινδύνως. Πέριξ δὲ ἦν ἀπειράριθμος ὄχλος περικεχυμένος, εἰς ὃν κατηριθμούμεθα καὶ ἡμεῖς, καθ' ὅσον οὐδὲν δικαίωμα εἶχομεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὸν ἄδυστον, καὶ μόνον διὰ τῆς εἰσόδου, ἢ διὰ τῶν ῥωγμῶν τοῦ ὑφάσματος τῆς σκηνῆς ἐρρίπτομεν κλοπιμαῖα βλέμματα. Ἀλλὰ καὶ οὕτω μᾶς ἀνεκάλυψεν ἐν τῷ σκότει ἐν ᾧ ἐκρυπτόμεθα εἰς τῶν εὐδαιμόνων τῶν ἐν τῇ σκηνῇ, ὁ φίλος ἡμῶν *Borperre*, καὶ ἐλθὼν μᾶς ἔφερε παγωτά, σπάνιον τότε ἐντρυφήμα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅπου ἐθεωροῦντο ὡς φραγκικὴ πολυτέλεια. Ἐγὼ δ' ἐγευόμην τότε κατὰ πρῶτον τῆς ψυχρᾶς αὐτοῦ ἡδονῆς, δι' ὃ ἴσως καὶ διετήρησα μέχρι τοῦδε τὴν ἐσπέραν ἐκείνην εἰς τὴν ἐνθύμησίν μου.

Ἐντός τοῦ ἔτους εἶχεν ἐπιστρέψει ἐκ τοῦ Αἰγαίου ὁ Κος Νικόλαος Μάνος, *Διερμηνεὺς* τοῦ Στόλου, ἢ τῆς *Ἀσπρης θαλάσσης*. Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπῆρχον τότε δύο *Διερμηνεῖς* ἀμφοτέροι μεταξὺ τῶν ἐπισημοτέρων Ἑλλήνων λαμβανόμενοι. Ὁ εἰς ἣν ὁ Μέγας *Διερμηνεὺς*, τὸ κυριώτερον ὄργανον τῆς Κυβερνήσεως πρὸς τοὺς ξένους πρέσβεις, καὶ διὰ τὴν διπλωματικὴν ἀνικανότητα τότε τῶν Ὁθωμανῶν, ὁ ἀληθὴς ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν τῆς ἐπικρατείας, ἐν ᾧ ὁ κατ' ὄνομα ἦν ὁ Ὁθωμανὸς *Ρεῖζ-Ἐφένδης*. Ὁ δ' ἕτερος ἦν ὁ τῷ Ὁθωμανῷ ναυάρχῳ προσαρτώμενος ὅτε, ὡς νο-

ίζω, κατ' ἔτος ἐξέπλεε μετὰ τοῦ στόλου εἰς τὸ Αἰγαῖον πρὸς αὐτικάς δῆθεν γυμνάσεις, συγχρόνως ὅμως καὶ κυρίως ἵνα ἐξασκῇ καὶ καθιστᾷ ἐπαισθητὴν τὴν Ὀθωμανικὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῶν νήσων, διότι αἱ πολλαὶ ἐξ αὐτῶν οὐδ' Ὀθωμανικὰς ἀρχὰς οὐδ' Ὀθωμανικοὺς κατοίκους κἂν ἔχουσιν, δὲν ἡσθάνοντο ἄλλως τὸν ζυγὸν τῶν κρατούντων εἰμὴ ἐκ τῆς ἐλλείψεως πάσης κυβερνητικῆς προνοίας, καὶ ἐκ τῆς περιοδικῆς καὶ στιγμιαίας, ἀλλ' οὐχ ἥττον βαρείας καταπιέσεως ἐπὶ τοῦ ἔκπλου τοῦ Σουλτανικοῦ στόλου.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἐνταῦθα διοικουμένους, τὴν Τουρκικὴν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀγνοοῦντας, τὸ κυρίως ὄργανον τῆς ἀρχῆς ἦν εὐτυχῶς δι' αὐτοὺς ὁ συνοδεύων τὸν Ναύαρχον (*Καπετὰν Πασᾶν*) διερμηνεὺς, διὰ τοῦτο μεγάλην ἀπέκτα οὗτος ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν Νησιωτῶν, καὶ πολλάκις ἐπέστρεφε πλούσια δῶρα λαβὼν παρ' αὐτῶν.

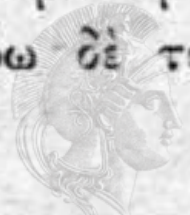
Τοιαῦτα ἦλθε φέρων καὶ ὁ Κ. Μάνος· ἀλλ' ἀνὴρ φιλόλαος καὶ πεπαιδευμένος ζητήσας ἔλαβε καὶ ἐκόμισεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀντικείμενα πολυτιμότατα μὲν δι' αὐτόν, ὀλιγοδάπανα δὲ διὰ τοὺς προσφέροντας, συλλογὴν ἀγαλματίων, προτομῶν καὶ ἄλλων ἀρχαιοτήτων, ἃς ἐδυνήθη νὰ συλλέξῃ ἐπὶ τῆς περιοδείας του. Ταῦτα ἵνα ἰδῶ ὠδηγήθην καὶ ἐγὼ ὑπὸ τοῦ πατρός μου εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κ. Μάνου, καὶ ἄλλως δὲν δύναμαι νὰ ἐξηγήσω τὸν θαυμασμόν, ὃν μοὶ ἐνέπνευσεν ἡ θεὰ αὐτῶν, μάλιστα τινῶν προτομῶν, ὧν ἡ καλλονὴ καὶ τοῦ μαρμάρου ἡ καθαρότης διατηρεῖται εἰσέτι ζωηρὰ εἰς τὴν μνήμην μου, εἰμὴ διὰ τῶν ἐξηγήσεων ἃς ὁ πατήρ μου μοὶ ἔδωκε, καθιστῶν με προσεκτικὸν εἰς τὸ κάλλος τῶν ἀριστουργημάτων ἐκείνων, καὶ προσπαθῶν νὰ μοὶ ἐμπνεύσῃ ἐνθουσιασμόν πρὸς τὰ ἔργα τῶν προπατόρων. Διότι τοιοῦτος ἦτον ὁ πατριωτισμός του, ὥστε καὶ τότε, καὶ μετὰ ταῦτα, ὅτε εἰς ὑψηλὰς προήχθη ἀξίας, σκοπὸν σταθερὸν εἶχεν, μετ' οὐ πολὺ, ἂν ἄλλα γενναιότερα σχέδια ἢ ὄνειρά του δὲν ἐτελεσφόρουν, ν' ἀποσυρθῇ καὶ ἐγκαταστῇ εἰς νῆσόν τινα τοῦ Αἰγαίου, ἵνα ἐκεῖ ζῇ ἐν μέσῳ Ἑλλήνων, καὶ ὅσον ἐνδέχεται ὀλιγώτερον ὑπὸ τὸν ζυγόν. Ἡ πρόθεσις δ' αὕτη ἦν

ἡ κυριωτέρα αἰτία δι' ἣν δὲν ἀνωκοδόμησε πλέον ἐν Κωνσταντι-
νουπόλει τὴν πυρποληθεῖσαν οἰκίαν μας.

Μετ' ἑτησίαν, νομίζω, διαμονὴν εἰς τὴν οἰκίαν τῆς Κας Χουρ-
μουζάκη μετέβημεν εἰς ἄλλην πολὺ μικροτέραν, πιθανῶς διότι
μετὰ τὴν πυρκαϊάν οἱ γονεῖς μου ἦσαν εἰς οἰκονομικὰς δυσχερείας.

Ἦν δ' ἡ οἰκία αὕτη οὐχὶ πλέον παραλία, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ χω-
ρίου, παρὰ τὴν ἐκκλησίαν· καὶ ἤδη ἀναλογίζομαι ὅποιον εὐεργέ-
τημα τῆς προνοίας ἐστὶ τὸ εὐπλαστον τῆς διαθέσεως τῶν παιδίων,
εὐκόλως καὶ ἀλύπως ἐθιζομένης εἰς τὴν κοινωνικὴν βαθμίδα καὶ
τὸν τρόπον τοῦ βίου, ὃν ἡ τύχη ὀρίζει ἐκάστῳ. Οὕτως ἐγώ, ὁ
τραφεὶς ἐν μεγάλας οἰκίαις καὶ παρὰ τὴν φαιδρὰν ὄχθην τῆς θα-
λάσσης, οὐδὲν αἶσθημα δυσθυμίας ἐνθυμοῦμαι καταλαβόν με ὅτε
μετέβημεν εἰς τὴν στενόχωρον καὶ πάσης θέας ἐστερημένην νέαν
κατοικίαν ἡμῶν.

Καθ' ὃ τῆς ἐκκλησίας πλησιέστατοι γείτονες, ἴσως καὶ διότι
δὲν ἐλογιζόμην πλέον βρέφος, συνεχέστερον ἢ πρὶν, ἀνὰ πᾶσαν
κυριακὴν καὶ ἐορτήν, μ' ἔφερον τότε εἰς αὐτὴν οἱ γονεῖς μου· καὶ
ἡ θέσις τοῦ πατρός μου, ἕνεκα τῆς τε ἐπιστημότητος αὐτοῦ ἐν τῷ
χωρίῳ καὶ ἕνεκα τῆς ἀτομικῆς ὑπολήψεως ἧς ἀπελάμβανεν, ἦν ἡ
παρὰ τὸν θρόνον τοῦ ἀρχιερέως, ὅστις ἰδιαζόντως μὲ κύνόει, καὶ
κατὰ τὸ Πάσχα ἡμῖν πλήρης χαρᾶς διότι εἰς τὸ τέλος τῆς λει-
τουργίας ἔδωκε τὸ πρῶτον ἐρυθρὸν αὐγὸν εἰς ἐμέ. Ἦν δ' ὁ ἀρχιε-
ρεὺς οὗτος ὁ ἅγιος Δέρκων, εἰς τῶν νοσημονεστάτων καὶ σεβαστο-
τάτων ἱεραρχῶν τότε τῆς ἐκκλησίας, ὡς περὶ αὐτοῦ ἤκουον κρί-
νουσαν τὴν κοινὴν φήμην, καὶ εἰς τῶν μετὰ τοῦ Πατριάρχου
Γρηγορίου ἀπαγχονισθέντων πρωτομαρτύρων τῆς κοινῆς τῶν Ἑλ-
λήνων Ἐλευθερίας. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὅμως ὁ πατήρ μου, ὁ πάντοτε
ἀποφεύγων τὰς διακρίσεις, ἴστατο μετ' ἐμοῦ εἰς τὸν περίβολον τοῦ
ναοῦ, ἐνθα στασίδια εἶχον καὶ τοῦ ἡγεμονόπαιδος, Δημητρίου
Μουρούζη, οἱ μικροὶ υἱοί, οὓς μετὰ θαυμασμοῦ, ἴσως οὐχὶ ἀμιγροῦς
καὶ τινος ζηλοτυπίας, ἔβλεπον ἐνδεδυμένους ὡς ἐορτάσιμον στολήν,
τὴν Ἑλληνικὴν φουστανέλλαν. Ἀπομνημονεύω δὲ τούτου, καὶ

ὅτι μὲν δὲν θέλω ν' ἀπορρίψω οὐδὲ τὰ ἐλάχιστα τῶν ψυχίων ἃ
εἰρίσκω ἐν τῇ μνήμῃ μου ἐκ τῆς ἀφεστώσης ἐκείνης ἐποχῆς, κυρίως
ὡς μικρὰν καὶ ταύτην ὑπόδειξιν τοῦ τίνα ἦσαν τότε ἤδη τὰ
ἐθνικὰ αἰσθήματα τῶν τοσοῦτον εἶτα διαβληθέντων Φαναριωτῶν.

Ὁ ἡγεμονόπαις Δημήτριος Μουρούζης ἐσφάζετο καὶ αὐτὸς μετὰ
τῆς ἑταίρας, ἐν τῶν ἱερῶν πρωτολείων τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας.

Ἡ δ' Ἑλληνικὴ φουστανέλλα, ἣν ἐφόρουν τότε τὰ τέκνα τοῦ ἐν
Κωνσταντινουπόλει, δὲν φέρεται σήμερον ὑπ' οὐδενὸς Ἑλληνόπαι-
δος ἐν Ἀθήναις. Δὲν θέλω δὲ νὰ παρέλθω καὶ μικρὰν συμφορὰν
συμβᾶσαν μοι τὸν χειμῶνα ἐκεῖνον. Συνέπεσέ ποτε νὰ κάθηναι
μόνος εἰς τὸ ταντούρι τὸ τότε μὲν ἀπαραίτητον χειμερινὸν συμ-
πλήρωμα παντὸς ὀωματίου ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἤδη δὲ παντά-
πασιν ἐκλιπὸν ἢ ἴσως ὡς σπανιότης ἐτι που ἀπαντῶμενον. Ὁ
χειμὼν τῆς Κωνσταντινουπόλεως δὲν εἶναι γλυκύτατος πάντοτε,
καὶ σχεδὸν οὐδεὶς παρέρχεται ἄνευ χιόνος. Τὸν Κεράτιον κόλπον,
οὐ τὰ ὕδατα εἰσὶ σχετικῶς γλυκύτερα, αὐτὸς εἶδον ὑπὸ πάγων
κεκαλυμμένον, παρ' ἄλλων δ' ἤκουσα ὅτι συνέβη ἐνίοτε, καὶ κατὰ
τὸ περίφημον ἐπὶ ψυχῇ ἔτος 1813, ἐπάγη πᾶς ὁ Βόσπορος ἐξ
Εὐρώπης μέχρις Ἀσίας. Καὶ ὅμως αἱ οἰκίαι οὐδὲν εἶχον παρὰ
σκεύασμα πρὸς θέρμανσιν, ἀλλ' εἰς μὲν τὰ λοιπὰ ὀματῖα μετε-
χειρίζοντο τὰ πύραυνα (μαγκάλια), δοχεῖα χαλκᾶ, ἢ πήλινα παρὰ
τοῖς πτωχοῖς, περιέχοντα ἀνθρακίαν, καὶ πολλάκις εἰς αὐτὴν τὴν
ζωὴν ἐπικίνδυνα, εἰς δὲ τῶν πλουσίων τὰς αἰθούσας εἰς ὅσας κοινω-
νικῶς συνήρχετο ἡ οἰκογένεια ἐτίθετο διαρκῶς δι' ὅλον τὸν χειμῶνα
τὸ ταντούρι, τετράγωνος τράπεζα, ἔχουσα οὐ μόνον ἄνω, ἀλλὰ
καὶ κάτω διὰ σανιδώματος συνδεδεμένους τοὺς πόδας, καὶ ἄνωθεν
μὲν διὰ πεπλωμάτων κεκαλυμμένη, ἐντὸς δὲ περιέχουσα πύραυνον.
Κατεῖχε δὲ μίαν τῶν εἰσεχουσῶν γωνιῶν τῶν στρωμάτων ἅτινα
ἦσαν περὶ πᾶσαν τὴν αἶθουσαν, καὶ οἱ εἰς αὐτὴν περικαθήμενοι,
εἰσέδυσον μέχρι τῆς ὀσφύος ὑπὸ τὰ πεπλώματα ἵνα θερμανθῶσιν.
Ἀλλ' οὕτως ἦσαν ὡς ἂν εἶχον τὸ ἡμισυ σῶμα εἰς τὸν ἱσημερινόν,
τὸ δ' ἕτερον ἡμισυ εἰς τὸν πόλον. Εἰς τοιοῦτο ταντούρι που ἔκα-

θήμην καὶ ἐγὼ μόνος εἰς τὸ δωμάτιον τῆς συνοίκου ἡμῶν θείας Γεράκης, καὶ ἀφρόνως ἐκίνουν ἄνω καὶ κάτω τοὺς θερμαινόμενους μου πόδας, ὅταν ἐκτύπησα δι' αὐτῶν τὸ πύραυνον, καὶ οἱ φλέγοντες ἄνθρακες κατεκάλυψαν τὸν πόδα μου, ἐκολλήθησαν εἰς αὐτόν, καὶ μοι ἐπέφερον πληγὰς ὀδυνηροτάτας, ὧν ἡ ἴασις ἐπὶ πολὺ μ' ἐβασάνισε.

Εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην βραχὺν χρόνον ἐμείναμεν, διότι ἐξ αὐτῆς οὐδὲν ἄλλο ἐνθυμοῦμαι πλὴν ὅτι ἐκεῖ ἐποίησα καὶ τὴν πρώτην στιχουργικὴν μου ἀπόπειραν. Μόνοι ποτὲ ὄντες κατ' οἶκον ἡ ἀδελφὴ μου Εὐφροσύνη καὶ ἐγώ, ἐπαίζομεν διαμετροῦντες διὰ μεγάλων βημάτων τὴν αἴθουσαν καὶ ἀπαγγέλλοντες τὸ «Δεῦτε παῖδες,» ὃ εἶχομεν μάθει παρὰ τοῦ πατρός, οὗ ὁ πατριωτισμὸς ὑπερεπήδα τὰ ἀναγκαῖα τῆς περισκέψεως ὅρια. Ἄλλως τε ἡ διάδοσις τοιούτων ᾠσμάτων παρὰ τοῖς Ἑλλησιν ἐβοηθεῖτο ὑπὸ τῆς ἀμαθείας τῶν Ὀθωμανῶν. Οὕτως ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐντὸς πλοίου Ὀθωμανικοῦ, παρερχομένου πρὸ τῆς οἰκίας ἡμῶν, ἤκουσά ποτε Ὀθωμανοὺς ναύτας ψάλλοντας τὸ «Ὡς πότε παλληκάρια» χωρὶς νὰ ἐννοῶσι τὴν σημασίαν ἢ καὶ τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ. Τὴν πατριωτικὴν λοιπὸν ἐκείνην ποίησιν ἡμεῖς ἐξεφωνοῦμεν τότε μετ' ἐμφάσεως βαθμηδὸν προϊούσης μέχρις ἐνθουσιασμοῦ, ὥστε μέχρι τέλους δὲν μᾶς ἐπήρκουν πλέον οἱ στίχοι τοῦ Ῥήγα, καὶ ἐγὼ ἤρχισα προσθέτων καὶ ἄλλους τῆς ἐπινοίας μου, δι' οὓς αἱ Μοῦσαι φαντάζομαι πῶς θὰ ἐκάγχασαν.

5.

Αὐθεντεία.

Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ἐν ᾧ ὁ πατήρ μου ἐδέχετο ἐπίσκεψιν εἰς τὸ μικρὸν σπουδαστήριόν του, καὶ ἤμην ἐκεῖ παρὼν καὶ ἐγώ, αἰφνιδίως κραυγαὶ ἀντήχησαν διὰ πάσης τῆς οἰκίας, ἄνθρωπος τρέχων θο-

ρωδῶς ἀνέβαινε τὴν κλίμακα, καὶ πανταχόθεν μία λέξις ἠκούετο ἀναλαμβανόμενη: « Αὐθεντεία! Αὐθεντεία! »

Τότε ἀνεπήδησαν καὶ ὁ πατήρ μου καὶ ὁ ἐπισκέπτης του, καὶ πᾶσα ἡ οἰκία ἦν ἀνάστατος, καὶ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ οἱ ὑπηρέται ἔτρεχον ἄνω καὶ κάτω, ζητοῦντες καὶ ἀνταλλάσσοντες πληροφορίας.

Ἰδοὺ δὲ τίς ἦν τοῦ θορύβου ἡ ἀφορμή. Πρὸ μικροῦ εἶχε φθάσει ἡ πᾶν τὸ Φανάριον συγκινήσασα εἰδήσις, ὅτι ὁ ἡγεμὼν τῆς Βλαχίας Ἰωάννης ὁ Καρχαζᾶς εἶχε ὀραπετεύσει ἐκ Βουκουρεστίου. Ἐκινήθη δ' εἰς τοῦτο, — ὡς οὐχὶ τότε, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα μόνον ἤμην εἰς θέσιν νὰ μάθω καὶ ἐννοήσω, — ἐκ τοῦ ὅτι, γνωρίζων τὴν τύχην τινῶν ἐκ τῶν προκατόχων του, οὗς ἡ Πύλη, ιδιότροπος ἐν τῇ ὀργῇ ὡς καὶ ἐν τῇ εὐνοίᾳ της, καὶ πάντοτε ζηλότυπος καὶ φιλύποπτος, κατέρριψε διὰ τοῦ βρόχου ἀπὸ τοῦ θρόνου, εἰς ὃν αὐτὴ τοὺς εἶχεν ἀναβιδάσει, ἔκρινεν ἀσφαλέστερον ν' ἀπέλθῃ ἐν ὧσ' ἦν ἔτι σῶος. Καὶ ναὶ μὲν, δυνάμει τῶν τελευταίων συνθηκῶν, τὸν ἄπαξ διορισθέντα ἡγεμόνα δὲν ἐδικαιούτο πρὸ ἐπταετίας ν' ἀνακαλέσῃ, οὐδὲν ὅμως τὴν ἐκώλυε ν' ἀπαλλαγῇ αὐτοῦ διὰ δολοφρονίας, ἥτις ἦν τότε τὸ σύνθημα ὅπλον. Τοῦτον λοιπὸν ἵνα προλάβῃ τὸν κίνδυνον, καὶ ἐλευθέρας ἐν ταύτῃ ὀρεγόμενος ἀτμοσφαίρας ἀπῆλθεν ἀπροσδοκῆτως καὶ πρὸ τῆς λήξεως τῆς ἐπταετίας του μετὰ πάσης τῆς πολυαριθμοῦ οἰκογενείας του καὶ μετὰ τοῦ πλούτου, ὃν εἶχε συγκομίσει, τὸ πρῶτον εἰς Αὐστρίαν, οἰκήσας ἐν Στειρίᾳ, ἐκεῖθεν δὲ μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς Ἰταλίαν, χαίρων νὰ ζήσῃ ὑπὸ Χριστιανικᾷ σκῆπτρῳ καὶ ἐν χώρῳ εὐνομουμέναις.

Οὕτως ἔμενεν εἰς θρόνος χηρεύων. Κατὰ τὴν σύμβασιν, ἥτις προϋτίθετο νὰ ρυθμίσῃ ἐπὶ τὸ μόνιμώτερον τὰ τῆς Δακίας, τὸ δικαίωμα τῆς Πύλης τοῦ ἐκλέγειν τοὺς ἐκεῖ ἡγεμόνας εἶχε περιορισθῇ εἰς τέσσαρας μόνους φαναριωτικὰς οἰκογενείας, τὴν τῶν Σούτσων, τῶν Μουρουζῶν, τῶν Καλλιμαχῶν καὶ τῶν Καρχαζᾶ. Ἐξ αὐτῶν δὲ τότε ἡ Πύλη διέγραψε τὴν τοῦ ὀραπετεύσαντος, ὥστε τρεῖς μόνον ἔμειναν ὡς ἐκλέξιμοι οἰκοί· ἀλλὰ καὶ οὕτως ὀλίγοι δὲν

ἦσαν οἱ μένοντες μνηστῆρες τοῦ κενοῦ θρόνου, διότι ἐκάστη τῶν προνομιούχων οἰκογενειῶν συνέκειτο ἐκ πολλῶν μελῶν, ἅτινα πολλάκις ἀνεξάρτητα ἀπ' ἀλλήλων, ἅλλα δι' ἄλλων ὁδῶν ἐθήρευον τοῦ κυριάρχου τὴν εὐνοίαν, καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν τὴν ἐκλογὴν ἐπεδίωκον. Καὶ διὰ τοὺς λοιποὺς δὲ Φαναριώτας ἦν τὸ ζήτημα τοῦτο λίαν ἐνδιαφέρον, διότι ἕκαστος, λόγῳ συγγενείας ἢ πολιτικῶν δεσμῶν, ἦν εἰς ἐκάτερον τῶν ὑποψηφίων προσηρτημένος, καὶ παρ' αὐτοῦ περιέμενε προαγωγὴν, οὐχὶ ἄλλως ἢ ὡς ἐν Ἑλλάδι οἱ ὀπαδοὶ τῶν λεγομένων πολιτικῶν μερίδων. Διὰ τοῦτο τοιαύτη ἦν ἡ ἔξις τότε ἐν τῇ Ἑλληνικῇ κοινωνίᾳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ξένοις πρέσβεισιν, ἰσχυρῶς ἐνδιαφερομένοις εἰς τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἡγεμόνος τὸ ζήτημα, ὥστε οὐδ' ἡμᾶς τὰ παιδία διέφευγε. Πιθανὸς δ' ὑποψήφιος γενικῶς ἐλέγετο εἰς τῶν ἀδελφῶν Μουρουζῶν, καὶ μάλιστα ὁ πρεσβύτερος.

Διὰ τοῦτο μεγίστη ἐκπληξις κατέλαβε πάντας ἡμᾶς ὅτε τοὺς ὡς ἐν παραφορᾷ εἰσελάσαντας ἐν τῇ οἰκίᾳ ἡμῶν ἠκούσαμεν κραυγάζοντας· « Αὐθεντεία! Αὐθεντεία! » ὅπερ ἐδήλου, τὸ ὅλως ἀνέλπιστον, ὅτι ὁ ἐκλεχθεὶς αὐθέντης ἦν ὁ θεῖος τοῦ πατρός μου, ὁ καὶ πρὶν χρηματίσας ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος Σούτζος. Ἡ χαρὰ τοῦ πατρός μου ὑπῆρξε μεγίστη. Προήρχετο δ' οὐ μόνον ἐκ τοῦ ὅτι ἔβλεπε τὸν ἀδελφὸν τῆς μητρός του ἀναβιβαζόμενον αὐθις εἰς τὴν περιβλεπτόν ἐκείνην θέσιν, ἐξ οὗ καὶ ὁ ἴδιος ἔμελλε νὰ περιέλθῃ εἰς πολιτικὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ πρὸ πάντων, ὡς μετὰ ταῦτα ἐγνώρισα, ἐκ τοῦ ὅτι ἠλπιζεν, ἐν τῷ νέῳ εὐρυτέρῳ σταδίῳ ὃ τῷ ἡνοίγετο, νὰ ἔχῃ ἀφορμὴν ἵνα ἐλευθερώτερον παρακολουθῇ τὸ πατριωτικὸν ὄναρ τοῦ βίου του, καὶ πράττῃ τι εἰς προαγωγὴν τῆς αὐτοῦ πραγματοποιήσεως. Διὰ τίνων πολιτικῶν ἐλατηρίων κατωρθώθη ὁ θρίαμβος οὗτος τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου ὑπὲρ πάντας τοὺς ἀντιζήλους του, ἐννοεῖται ὅτι τὸ ἡγνόουν τότε, οὐδ' ἐφρόντιζον νὰ τὸ ἐξετάσω. Ὡς δ' ἐπληροφόρηθην μετὰ ταῦτα παρ' ἀκριβῶς εἰδότης, ὅτε οἱ Τούρκοι κατεῖχον τὴν Ἑπτάνησον, ὑποπτεύσαντες τὸν Καποδίστριαν, τὸν πατέρα τοῦ Ἰωάννου, ὅτι ὑπενήργει ἐπανά-

τασιν, ἥ συνυπηκούετο μετὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, ἔφεραν αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ θὰ τὸν ἀπεκεφαλίζον, ἂν ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος, ὅστις εἶχε τὸ πρῶτον αὐθεντεύσει κατὰ τὰ 1806, καὶ ἔγραπτο ὑπὸ τινων τῶν δυναμένων Ὀθωμανῶν, δὲν κατῴρθου νὰ ὦν σῶσις. Ταύτην λοιπὸν τὴν μεγάλην ὑπηρεσίαν ὑπὲρ τοῦ πατρὸς ἀνεπόλησεν ὁ τὴν αὐθεντικὴν ἀξίαν ἐπιζητῶν εἰς τοῦ υἱοῦ τὴν εὐγνώμονα μνήμην, καὶ ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας κατῴρθωσε νὰ πείσῃ τὴν Ῥωσικὴν κυβέρνησιν, παρ' ἣ ἤδη ἴσχυεν, ὅπως ὑποστηρίξῃ τὸν Ἀλ. Σούτσον, καίτοι πάντοτε χρηματίσαντα φίλον τῆς Γαλλικῆς πολιτικῆς, καὶ συνήγορον αὐτῆς παρὰ τῇ Πύλῃ.

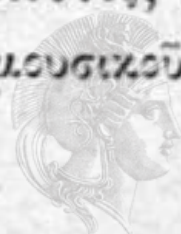
Ὅτι ἀμέσως τὴν ἐπαύριον, ἥ καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, κατέβημεν εἰς Μέγα Ῥεῦμα εἰς προσκύνησιν τοῦ νεοχειροτονήτου Αὐθέντου, περὶ τούτου δὲν ἀμφιβάλλω, εἰ καὶ ἀκριβῶς δὲν τὸ ἐνθυμούμαι. Ὅπως δὴποτε μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐγκατελιμπάνομεν τὴν οἰκίαν ἡμῶν ἐν Θεραπείοις, καὶ μετεβχίνομεν εἰς Φανάριον, ὅπου, κατὰ τὴν ἐθιμοταξίαν, εἶχε μεταβῆ ἅμα ἐκλεχθεὶς καὶ ὁ ἡγεμὼν. Εἶχε δὲ καταλάβει οἰκίαν μίαν τῶν μεγίστων τοῦ προαστείου, καὶ ἐκεῖ τάχιστα ὠργάνωσε τὴν αὐλήν του.

Ὁ προσερχόμενος πρὸς τὸν ἡγεμόνα διήρχετο δι' εὐρέος προθαλάμου, ὅστις διὰ πάσης τῆς ἡμέρας ἐμυρμηκία ὑπὸ αὐλικῶν, καὶ ὅπου ἐν ἄλλοις ἴσταντο κλητῆρες πολυτελῶς ἐνδεδυμένοι, ἔχοντες διὰ χειρῶν ῥάβδους, ἃς ἐκόσμουν ἀργυροὶ κωδωνίσκοι, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ προσερχομένου γεγωνυία τῇ φωνῇ, καὶ σχεδὸν δι' ἄσματος ἀπαγγέλλοντες, ἐν ᾧ ἐκίνουν τὰς κωδωνοφόρους τῶν ῥάβδους. Τὸ δ' ἐνδὸν εὐρὺ δωμάτιον, τὸ τοῦ ἡγεμόνος, τὴν διασκευὴν μὲν εἶχεν ἀπλουστάτην, ὡς πάντα τὰ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει, παραπετάσματα πάνινα εἰς τὰ πολλὰ καὶ οὐχὶ μεγάλα παράθυρα, τάπητα εἰς τὸ ἔδαφος, καὶ περὶ πᾶν τὸ μῆκος τῶν τριῶν πλευρῶν τοῦ δωματίου ἐν συνεχῆς ἀνάκλιντρον (σοφᾶν) ἐστρωμένον, καὶ ἔχον παρὰ τὸν τοῖχον συνεχῇ σειρὰν προσκεφαλαίων (μαξιλλάραι ἢ κουλούκια). ἡ δὲ διαφορὰ τῆς πολυτελείας συνίστατο σχεδὸν

μόνον εἰς τὴν τοῦ ὑφάσματος (τοῦ μιντερίου), δι' οὗ τὰ στρώματα ἐκαλύπτοντο, καὶ ἄφ' οὗ ἐκρέμαντο ὡς κάτω μεταξωτοὶ θύσανοι.

Ὁ δ' Αὐθέντης, ἀνὴρ μικρόσωμος, τετράγωνος, λευκοπώγων, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶπον, μεγαλοπρεπῶς δυσκίνητος, ἀλλὰ τὸ βλέμμα ἔχων ὀξύ καὶ μάλλον ὑπουλον, ἐκάθητο οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἀνακλίντρων, ἀλλὰ, κατὰ παραδόξους ἰδέας ἀνατολικῆς ἀξιοπρεπείας, εἰς τὸ ἔδαφος, κατὰ μίαν τῶν γωνιῶν αὐτῶν, ἐπὶ λεπτοῦ χρυσοστίκτου στρώματος (σιλτέ), μὴ ἔχοντος εὐρυχωρίαν ἵνα παρακαθήσῃ καὶ ἕτερος. Ἐκεῖ ὁ προσερχόμενος, κύπτων ἐφίλει τὴν χεῖρα τοῦ Αὐθέντου μὴ μετακινουμένου, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ἵστατο ὀρθίος ἐμπρὸς αὐτοῦ, ἔχων τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας, ἢ, ἂν ᾖν οἰκειότερος, ἢ εἰς τῶν ἐπισήμων, προσκαλούμενος δι' ἐλαφροῦ σχήματος τῆς χειρὸς τοῦ ἡγεμόνος, ἐκάθητο εἰς εὐλαβῇ ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ἀνακλίντρου. Καὶ ἐγώ, καίτοι μικρὸν παιδίον, ὅτε τὸ πρῶτον προσήχθη ἵνα προσκυνήσω, ὡς ἔλεγον, τὸν Αὐθέντην, ὑπεβλήθη εἰς τὸ καθῆκον τοῦ χειροφιλήματος, καὶ πολλῶν τῶν αὐλικῶν δικαίως θὰ ἐκίνουν τὴν ζηλοτυπίαν, διότι ὁ Αὐθέντης, μοὶ ἔτεινεν ἵνα φιλήσω οὐχὶ τὸ ἄνω μέρος, τὸ θάναρ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ τὸ ἔσω τῆς παλάμης, ὅπερ ᾖν ἐνδειξὶς ὑπερτάτης εὐνοίας.

Καὶ ἡ αἴθουσα δὲ τῆς Κερᾶς, ἐν τῷ κατωτέρῳ ὁμῳ, ᾗν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ ἐπὶ πολὺ τῆς ἐσπέρας πλήρης πάντοτε, διότι ἐκεῖ διηπᾶτο καὶ ἡ ἡγεμονικὴ οἰκογένεια, καὶ ἐκεῖ ᾗν ἡ ὑποδοχὴ Κυριῶν, ὡς καὶ τῶν ἀνδρῶν, ὅσοι δὲν ἤρχοντο ἵνα παρυσιασθῶσιν εἰς τὸν Αὐθέντην, ἢ ὅσοι κατήρχοντο ἐκ τῆς παρυσιάσεως. Ἦν δ' ἐνταῦθα ἀνετωτέρα ἡ δίαίτα, καὶ ἦττον δεδεμένη εἰς ἐπίσημον ἐθιμοταξίαν, ἐκτὸς ὅσας ὁ Αὐθέντης, ἀπαλλαττόμενος τῶν ἐπισήμων ὑποδοχῶν, ἤρχετο καὶ αὐτὸς ὅπως παρευρεθῇ εἰς ἑκτακτόν τινα διασκέδασιν, οἷαι ᾗσαν αἱ μουσικαὶ ἀκροάσεις. Εἰς τοῦτο δ' αὐταὶ συνίσταντο ὅτι εἰς τῶν ἀνωτέρων ὑπηρετῶν τῆς Αὐθεντικῆς τραπέζης, ἀρχαιονοχόος, νομίζω, ἢ ἄλλος τις τοιοῦτος, νέος εὖσωμος καὶ εὐειδής, ὑπόληψιν δὲ καλλιφωνοτάτου μουσικοῦ κεκτημέ-

ρος, ἤρχετο κατὰ διαταγὴν νὰ τραγωδήσῃ πρὸ τῆς συναναστροφῆς καὶ πρὸ αὐτοῦ τοῦ Αὐθέντου. Τότε δέ, παρὰ τὸ πέρας τοῦ ἀνακλίντρου ἱστάμενος, χωρὶς ἰδέα καὶ νὰ ὑπάρχῃ τῆς ἀνάγκης μουσικοῦ ὀργάνου εἰς ὑποστήριξιν τῆς φωνῆς του, τὴν χεῖρα θέτων ἐπὶ τοῦ ὠτίου, εἰς ἐνίσχυσιν, φαίνεται, τῶν φωνητικῶν του μυόνων, ἤρχιζεν ἢ «τὸ φιλέρημον τρυγόνι» ἢ τὸ «ψυχὴ ἀθλία», τὰ ἐξέχοντα τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἄκρα τῆς τέχνης ἀριστουργήματα. Μέγας δ' ἦν ὁ ἐνθουσιασμός ὃν εἰς πάντας ἐνέπνεε, καὶ οὐχὶ ὅλως ἀδικαιολόγητος, διότι εἶχε τῷ ὄντι τὴν φωνὴν ἰσχυράν, γλυκεῖαν καὶ εὐστροφον, καί, κατὰ τὴν ἐμὴν καὶ παιδικὴν ἐκτίμησιν, δυσχερεστάτους ἐξετέλει λαρυγγισμούς. Ἄν δὲ τὰ ἄσματα ἐκεῖνα θὰ ἐχλευάζοντο ἀκουόμενα σήμερον, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι ἐν τῇ μουσικῇ, ὡς καὶ ἐν πάσῃ ἄλλῃ τέχνῃ, καὶ μᾶλλον ἢ ἐν πάσῃ ἄλλῃ, ἐνεκα τοῦ ἐξ ὑποκειμένου χαρακτῆρος αὐτῆς, πρὸς τῷ ἀπολύτῳ καλῷ ὑπάρχει καὶ πολὺ τὸ σχετικόν, ἐξαρτώμενον ἐκ τοῦ βαθμοῦ καὶ τοῦ τρόπου τῆς καλλιιεργείας τοῦ ἀντιλαμβανομένου τῶν προϊόντων αὐτῆς, ὥστε καὶ ἕκαστος τόπος καὶ χρόνος ἔχει τὰς κατακηλούσας αὐτὸν μελωδίας, καὶ ὡς πρὸ ἡμισείας ἑκατονταετηρίδος ἀντήχει ἀνὰ πᾶσαν τὴν Εὐρώπην τὸ *di tanti palpiti* τοῦ Ροσσίνι, τοῦτο δ' ἐξεθρόνισαν αἱ σήμερον θεῖαι ἡμῖν φαινόμεναι συμφωνίαι τοῦ Βεετχόβεν, καὶ διάδοχος τούτων προέκυψεν ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ μέλλον ἀντιπαικνμένη ἢ ἀρμονία τοῦ Βάγνερ, οὕτω τότε ἔθελγε τὸ «ψυχὴ ἀθλία» τοὺς μουσοφίλους τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἄλλος λειτουργὸς τῶν Μουσῶν, ὃν εἶχον ἐπίσης ἀφορμὴν νὰ βλέπω καὶ ν' ἀκούω ἐνίοτε εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Αὐθέντου Σούτσου, ἦν ὁ τότε πανηγυρικὸς ποιητὴς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἡκιστα μὲν ἀπόγονος τοῦ Πινδάρου, ἀλλὰ γνήσιος ἀπόγονος τοῦ Ἐξαρχοπούλου, γελοῖος νάννος, ὅστις, ὅπου τι ἦν χαρμόσυνον οἰκιακὸν συμβάν, ἐορτὴ ἢ γάμος ἢ προχείρισις εἰς ὑπουργημα, ἔφθανεν ἐν σπουδῇ καὶ μεγαλοφώνως ἤρχιζε γαρούων ἀνηκούστους ἀνυπόκριτας, οἱ δὲ διερρήγνυντο γελῶντες οἱ περικαθήμενοι ἄρχοντες, καὶ ἔρρι-

πτον αὐτῷ κέρματά τινα ἐκ τοῦ βαλαντίου ἢ ἀποφάγια ἐκ τῶν τραπεζῶν των.

« Ἄρχον Ἄγα δουγιουνουῦ (δηλ. γάμον πανηγυρίζων)
τσελεμπή Γεωργάκη νοῦ. »

Λυποῦμαι ὅτι ἐκ τῶν προϊόντων τῆς Μούσης αὐτοῦ μόνον τοῦτον τὸν στίχον συνέπεσε ν' ἀνεύρω εἰς τινα γωνίαν τῆς μνήμης μου, καὶ δύνάμει νὰ μεταδώσω εἰς τὰς μεταγενεστέρας γενεάς. Ἐλπίζω ὅτι θέλουσιν ἀρκεσθῇ εἰς αὐτόν, κρίνουςαι ἐκ τῆς ὀπλῆς τὸ θηρίον. Ἐν γένει δὲ δὲν ἦτο ξένον τότε εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, μάλιστα παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς, καὶ κατὰ ζῆλον αὐτῶν καὶ παρὰ τοῖς ἐπιστήμοις τῶν Ἑλλήνων, τὸ γένος τῶν γελωτοποιῶν, δυσμόρφων νάννων, τῆς φυλῆς τοῦ Θερσίτου, μίμων δεξιωτάτων, ὅποιοι ἦσαν οἱ ἐν τῷ Μεσαιῶνι, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς μωρίας ἀποτόμους λέγοντες ἀληθείας πρὸς διάχυσιν ἡγεμόνων μωροτέρων αὐτῶν πολλάκις καὶ ἐν μέρει ἀναπληροῦντες τὴν ἑλλειψιν τῶν εὐγενεστέρων δραματικῶν θεαμάτων.

Παρὰ τῇ λογίᾳ ὅμως αὐθεντικῇ ἐκείνῃ οἰκογενεῖᾳ δὲν ἔλειπον ἔκτοτε ἡδὴ καὶ ὑψηλοτέρου εἶδους θεάματα. Οὕτως ἐνθυμοῦμαι ποτε ὁμογενῇ τινα, ὅστις ἐφευρὼν ἢ ἀξιῶν ὅτι ἐφεῦρε τὸν τρόπον τοῦ κενοῦν δεξαμενάς διὰ τῆς ἑλικος τοῦ Ἀρχιμήδους, ὅπερ ἐδύνατο κατ' αὐτόν ἐπιτυχῶς νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς τὸν ναύσταθμον καὶ τὰ ναυπηγεῖα, ἦλθεν εἰς τὴν αἰθουσάν τῆς *Κερᾶς*, καὶ ἐξετέλεσε, παρόντος καὶ τοῦ ἡγεμόνος, τὸ πείραμά του εἰς δύο λεκάνας.

Ἐν τούτοις ἔφθασεν ἡ ἡμέρα καθ' ἣν ὁ Σουλτάνος ἔμελλε νὰ περιάψῃ ἐπιστήμως τὴν ἐξουσίαν εἰς τὸν ἡγεμόνα. Ἀπὸ πρωΐας μετέβη οὗτος ἰδιωτικὸς εἰς τὴν Πύλιν, καὶ μετὰ τὴν παρουσίαν, καθ' ἣν γονυπετῆς ἐφίλει τὰ περιάμματα τοῦ στρώματος ἐφ' οὗ ὁ Αὐτοκράτωρ ἐκάθητο, ἐνεδύθη τὰ ἐμβλήματα τῆς νέας ἀρχῆς καὶ ἐπέστρεψεν ἐν μεγάλῃ καὶ πανηγυρικῇ παρατάξει (ἀλάϊ), ἐπὶ χρυσοφαλάρου ἵππου σοῶν, φέρων ἐπὶ τῶν ὤμων μὲν τὴν καββα-
νίτσαν, μηλωτὴν ποδήρη, ἐκ διαργύρου ὑφάσματος, ἔχουσιν μα-

προτάτας καὶ ὀπίσω τῶν ὤμων ἐρρίμμενας τὰς χειρίδας, ἐπίσημον
 πενδύτην τῶν ἀρχαίων Ὀθωμανῶν μεγιστάνων, ἴσως καὶ τῶν
 ποτὲ ἰθαγενῶν ἡγεμόνων τῆς Δακίας· ἐπὶ κεφαλῆς δὲ τὴν κούκκαν,
 ἐρυθρὸν τῶν γενισσάρων κράνος, ἐπικεκοσμημένον διὰ μεγάλου λό-
 φου λευκῶν πτερῶν ἡμικυκλικῶς διατεθειμένων. Τὴν δὲ συμπλή-
 ρωσιν τῆς ἐπισήμου στολῆς, συνισταμένην εἰς τόξον ἐν θήκῃ ἐρυθρᾷ
 πιχρῶ, εἰς ὁμοίαν φαρέτραν περιέχουσιν βέλη, ἔφερεν ὑπασπι-
 στῆς παρὰ τῷ ἡγεμόνι, καὶ ἐμπρὸς αὐτοῦ ἐκομίζοντο, εἰς τὴν ἄκραν
 μακρῶν δοράτων σειόμεναι αἱ τρεῖς ἵπποῦρες (τούγια), αἵτινες ἦσαν
 τὰ ἐμβλήματα τῆς ἀνωτάτης καὶ ἡμιανεξαρτήτου ἀξίας τοῦ ἡγε-
 μόνος· διότι οἱ σατράπαι, ἢ ἀπλοὶ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἐλάμ-
 βανον, κατὰ τὸν βαθμὸν αὐτῶν μόνον δύο ἵπποῦρες, ἢ μόνον μίαν.
 Προηγούντο δὲ καὶ εἶποντο οἱ τὴν αὐλὴν ἀποτελοῦντες ἀνώτεροι ἢ
 κατώτεροι ἄρχοντες, ἢ ἡγεμονικὴ σωματοφυλακὴ, καὶ προσέτι
 φρουρὰ ὀθωμανικὴ, διὰ τὴν περίστασιν ταύτην χορηγουμένη, κρουο-
 μένων τῶν τυμπανιδίων (τουμπελικίων), ὧν ὁ βάρβαρος θόρυβος
 ἐθεωρεῖτο ὡς ἀναπόφευκτος συνοδία πάσης ἐπισήμου παρατάξεως.
 Χιλιάδες δὲ θεατῶν ἐπλήρουν τὰ παράθυρα, καὶ τὰς ὁδοὺς δι' ὧν
 διήρχετο ἡ σχεδὸν βασιλικὴ πομπή. Μεταξὺ τῶν θεατῶν ἐννοεῖται
 ὅτι ἀναγκαίως κατηριθμούμενη καὶ ἐγώ, θέσιν ἔχων μεταξὺ τῶν
 υἱῶν τοῦ Αὐθέντου, εἰς τὸ ἄριστα κείμενον ἐκ τῶν παραθύρων
 τῆς Αὐλῆς.

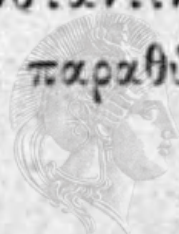
Ἀπὸ τῆς ἡμέρας δ' ἐκείνης ὁ ἡγεμὼν ἤρξατο τῶν ἐπισήμων
 αὐτοῦ ἐργασιῶν, αἵτινες ἀγνοῶ εἰς τί κυρίως συνίσταντο, διότι περὶ
 τούτου οὐδ' ἐγὼ ἠρεύνων οὐδέ τις μ' ἐπληροφόρει. Ἀλλὰ μίαν τῶν
 ἡμερῶν μοὶ ἐπετράπη νὰ εἰσχωρήσω εἰς τὴν αἴθουσαν τῶν διασκέ-
 ψων, ὅπου ἐν μέσῳ πυκνοῦ πλήθους ἐπροκάθητο ὁ Αὐθέντης ἐν
 ἐπισήμῳ ἀναβολῇ, περιστοιχιζόμενος ὑπὸ τῶν σωματοφυλάκων,
 ἀλλόκοτον ἐχόντων ἐνδυμασίαν, καὶ λόφους τριχωτοὺς καὶ πολὺ-
 χροας εἰς τὰς κεφαλὰς, τὴν στολὴν, ὡς δὲν ἀμφιβάλλω, τῆς φρου-
 ρᾶς τῶν τῆς Δακίας παλαιῶν ἡγεμόνων. Εἰς τοῦτο περιορίσθησαν
 ἐκεῖ τότε αἱ παρατηρήσεις μου.

Νομίζω δ' οὐχ ἥττον ὅτι ἐν τῶν ἔργων εἰς ὃ ἐπεδίδετο ὁ Αὐθέντης κατὰ τὰς συνεδριάσεις ταύτας, ἦν καὶ ἡ διανομὴ τῶν θέσεων ὅσας ἔπρεπεν ἢ ἡθέλε νὰ διαθέσῃ ἐν ὧσιν ἔτι διέμενεν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Μεταξὺ δ' αὐτῶν ἦσαν ἀναγκαίως καὶ αἱ τῶν δύο παρὰ τῇ Πύλῃ ἐπιτετραμμένων του (Καπὶ κεχαγιάδων), ὧν τὴν μίαν, τὴν δευτέραν, ἀπένειμεν εἰς τὸν πατέρα μου, τὴν δὲ πρώτην (τὴν τοῦ *Ναζίφη*) εἰς τὸν ἀρχαιότερον καὶ ἐμπειρότερον σύμβουλόν του, τὸν Σταυράκην Ἀριστάρχην, πατέρα τοῦ μετὰ ταῦτα Μεγάλου Λογοθέτου Νικολάου, καὶ πάππου τοῦ νῦν Μεγάλου Λογοθέτου, τοῦ ὁμωνύμου Αὐτῷ Σταυράκη Ἀριστάρχῃ.

Κατὰ τοὺς αὐτοὺς δὲ χρόνους ἤκουσα τοὺς περὶ ἐμέ, ἰδίως δὲ τὴν θείαν μου Κυρίαν Σούτσου, καὶ προσέτι καὶ τὴν μητέρα μου, κρυφίως ἀλλὰ καὶ πικρῶς παραπονουμένους κατὰ τοῦ Αὐθέντου, καὶ δολιότητα προσάπτοντας εἰς αὐτόν· καὶ ἔμαθον ἔπειτα ὅτι τὸ εἰς αὐτόν προσαπτόμενον ἦν ὅτι αἰφνιδίως ἠρῶαθῶνισε τὴν πρωτότοκον, τὴν ἀμίμητον ἐκείνην κατὰ τὸ κάλλος τοῦ τε σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, πρωτότοκον θυγατέρα του (δομνίτσαν) Ῥαλοῦν, πρὸς τὸν ἡγεμονόπαιδα (βεηζαδὲν) Νικόλαον Μουρούζην, καίτοι μὴ ἀγνοῶν ὅτι οὗτος ἔμελλε, καὶ ἦν συμπεφωνημένον νὰ νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τῆς θείας μου Σεβαστήν, ὀρφανὴν οὖσαν τοῦ πρώτου ἐξαδέλφου αὐτοῦ τοῦ αὐθέντου, τὴν οὕτως εἰπεῖν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν του τεθειμένην.

Ὀλίγον δὲ μετὰ ταῦτα ἀπῆλθεν ὁ Αὐθέντης εἰς Βλαχίαν διὰ ξηρᾶς, καὶ ἡ παράταξις τῆς ἐξόδου του ἦν ἔτι μεγαλοπρεπεστέρα τῆς πρώτης, διότι πᾶς ὁ πληθυσμὸς τοῦ Φαναρίου ἦν ἐπὶ ποδὸς διὰ νὰ τὴν ἰδῇ. Ὁ δὲ πατήρ μου, ἔνεκα τῶν νέων του καθηκόντων, ἔμεινεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὀριστικῶς ἐγκαταστάς εἰς τὸ Φανάριον.

Ἡ οἰκία ἦν ἐνωκίασεν ἦν ὁμογενοῦς τινος, καλουμένου Κατσίκα, ἔχουσα ἀφ' ἐνὸς ἐξόδου εἰς τὸ παραθαλάσσιον τοῦ Κερατίου κόλπου, ἀφ' ἐτέρου δ' ἀφορῶσα εἰς τὸ τεῖχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Κατὰ τὸ μέρος δὲ τοῦ τείχους τὸ κατέναντι τῶν παραθύρων ἡμῶν

ἔχον παρατηρήσει, ἢ πιθανώτερον πιστεύω ὅτι ὁ πατήρ μου με-
ατέστησε προσεκτικὸν ἵνα παρατηρήσω, τμήμα λευκοῦ μαρμάρου
ἔχον Ἑλληνικὴν ἐπιγραφὴν ἀνεστραμμένην καὶ μνημονεύουσαν
Φεοφίλου, τοῦ ἐπισκευάσαντος τὰ τεῖχη καὶ τοὺς πύργους.

Ἀριστερῶς δὲ τῆς οἰκίας ὑπῆρχεν ἀστυνομικὸς σταθμὸς (κου-
ρούκι), οὗ οἱ φύλακες εἶχον μεταξὺ τῶν καθηκόντων τῶν καὶ τὴν
ἐπιμέλειαν τῆς καθαριότητος τῶν ὁδῶν. Ἐξετέλουν δὲ ταύτην
κατὰ τὸν ἐπόμενον τρόπον, οὗ πολλάκις ἐγενόμην μάρτυς ἐκ τοῦ
παράθυρου. Εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην συνῆγον πάντα ῥύπον καὶ πᾶσαν
δυσωδίαν, καὶ ἅμα ἔβλεπον διερχόμενον χριστιανὸν τινα, εὐπρεπῶς
ἐνδεδυμένον, τῷ παρουσίαζον μέγα καὶ ἀκάθαρτον σάρωθρον, καὶ
ἀπήτουν παρ' αὐτοῦ νὰ σαρώσῃ τὴν ὁδόν· τὸν δ' ἀποποιούμενον
ἔτυπτον καὶ ἐφυλάκιζον, καὶ μόνον διὰ δόσεως χρημάτων ἐξηγό-
ραζέ τις, οἷος ὅποτε καὶ ἂν ᾖ, ὅσον ἐπίσημος, ἢ ἄρχων, ἢ ἱερεὺς,
τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς αἰσχροῦς ἀγγαρίας ταύτης. Οὕτως ἐν ᾧ
πᾶσαι αἱ ὁδοὶ ᾗσαν ἀπαισίου ῥυπαρότητος, τὸ μέρος ἐκεῖνο διετη-
ρεῖτο τὸ ῥυπαρότατον πάντων, καὶ ἐχρησίμευεν εἰς ἀργυρολογίαν
τοῖς βαρβάροις στρατιώταις τῆς ἀστυνομίας.

Εἰς τὴν αὐτὴν οἰκίαν ἐνθυμοῦμαι πολλάκις μ' ἐξύπνα ἡ ἀγρία
φωνὴ τοῦ νυκτοφύλακος, ὅστις τὸ λιθόστρωτον τῶν ὁδῶν παίων
διὰ τοῦ ῥοπάλου του, ἔκραζε τὸ ἀπαίσιον «γιαγκὶν βάρ» (πυρ-
καϊά!), καὶ τότε ἠνοίγοντο τὰ πέριξ παράθυρα, καὶ ἔντρομοι φω-
ναὶ ἡρώτων ποῦ ἐνέσκηψεν ἡ ἀνὰ πᾶσαν ἐσπέραν δεκατίζουσα τότε
τὴν Κωνσταντινούπολιν συμφορὰ, καὶ ἂν ὁ κίνδυνος ὁ ἀπειλῶν
καταστροφὴν ζωῆς καὶ περιουσίας ᾗν προσεχὴς ἢ μεμακρυσμένος.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ὁ πατήρ μου, ἐπειδὴ κατεῖχεν ἐπί-
σημον θέσιν, ᾗν πάντοτε ἡσχολημένος, καὶ πολλὰς ἐπισκέψεις ἐδέ-
χετο, οἱ ἄς καὶ ἠναγκάσθη νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν χρῆσιν τοῦ καπνοῦ,
ᾗν, ὡς ἤδη εἶπον, εἶχε πρὸ πολλοῦ διακόψει· μὴ εὐκαιρῶν δὲ πλέον
ν' ἀσχοληθῇ περὶ τὴν ἐκπαίδευσιν ἡμῶν τῶν παιδίων, ὅπερ ἔπραττε
ἀφ' οὗτου ἀπέβαλε τὸν Χρηστίδην, ἐμίσθωσεν ἕτερον οἰκοδιδάσκα-
λον, Ἀναστάσιον Ἑρκουλίδην καλούμενον, ὅστις ἔπειτα ἐν Ἑλ-

λάδι διέπρεψεν ὡς καθηγητῆς τῆς Γαλλικῆς εἰς τὸ ἐν Αἰγίνῃ γυμνάσιον. Τὴν ξένην ταύτην γλῶσσαν ἄριστα κατέχων, ὡς καὶ τὴν Ἑλληνικὴν ὁ Ἐρκουλίδης, ἐκαλλιέργει δι' αὐτῆς τὴν διάνοιάν του, ἣν ἐπλούτιζε διὰ τῶν νεωτέρων ἰδεῶν καὶ γνώσεων, καὶ οὕτως ἦν ἡ διδασκαλία αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς ἐν Κωνσταντινουπόλει πολὺ ποικιλωτέρα καὶ οὐσιωδεστέρα, ἢ ἡ τῶν τότε συνήθως ἀπαντωμένων διδασκάλων, καθ' ὅσον οἱ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν δὲν ἐξετείνοντο πέραν τῆς γραμματικῆς. Ἐνίοτε ὁμῶς ὑποπτεύω ὅτι ὑπερέβαιναν ὁ διδάσκαλος ἡμῶν ἴσως τὰ ὅρια εἰς ἃ ὠριμωτέρα σύνεσις ὤφειλε νὰ τὴν ἐγκλείῃ, διότι ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἐν πατριωτικῷ ἐνθουσιασμῷ μᾶς εἶπε ποτὲ ὅτι ἐπικεῖται Ῥωσικὸς πόλεμος κατὰ τῆς Τουρκίας, ἐφ' οὗ οἱ Ἕλληνες δύνανται νὰ εὕρωσιν ἀφορμὴν ν' ἀποσείσωσι τὸν ζυγόν. Τὰ χαρμόσυνα ταῦτα εὐαγγέλια ἔσπευσα ἐγὼ νὰ φέρω εἰς τοὺς γονεῖς μου, οἵτινες μετὰ φρίκης ἤκουσαν τοὺς ἄφρονας τούτους λόγους, δυναμένους τότε οὐδὲν ἤττον νὰ προκαλέσωσιν ἢ τὸν πέλεκυν τοῦ δημίου, καὶ μὲ διέταξαν αὐστηρῶς οὐδὲν τοιοῦτο νὰ ἐκστομίσω ποτέ, ἐπέπληξαν δὲ καὶ τὸν Κ. Ἐρκουλίδην. Οὐχ ἤττον ὁμῶς ὁ πατήρ μου τὸν διетήρησε παρ' ἑαυτῷ, διότι οἱ λόγοι οὗτοι, οὓς ἐφρεῖτο, εἶχον ὑπὲρ ἑαυτῶν πᾶσάν του τὴν συμπάθειαν.

Ἐν ἔτος, νομίζω, ἐμείναμεν εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην· τοῦλάχιστον ἓνα χειμῶνα βεβαίως, διότι ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἶδα τὸν Κεράτιον κόλπον κατὰ μέγα μέρος πεπηγμένον. Αἶφνης δέ, καὶ ἀπροσδοκῆτως, ὡς φαίνεται, διὰ τοὺς γονεῖς μου, ἦλθε παρὰ τοῦ Αὐθέντου ἡ παῦσις τοῦ πατρός μου, καὶ ἡ μετὰ κλησίς αὐτοῦ εἰς Βουκουρέστιον. Καὶ ἄγνοῶ μὲν τί προῦκάλεσε τὴν μεταβολὴν ταύτην, ἣν οἱ φίλοι τῆς οἰκογενείας ἐθεώρουν ὡς δυσμένειαν, καὶ προσῆπτον εἰς μισοσυγγένειαν καὶ ἀφιλίαν τῷ ἡγεμόνι, ἡτις ὁμῶς ἀπέβη εἰς σωτηρίαν ἡμῶν, διότι ὁ πατήρ μου, ὑπ' ἰδεῶν ἐλευθερίας ἐνθουσιωδῶς ἐμπνεόμενος, καὶ μέλος ὢν ἐνεργὸν τῆς Φιλικῆς Ἑταιρίας, ἤθελεν ἀναμφιβόλως πέσει ἐν τῶν πρώτων θυμάτων τῆς εὐγενοῦς ἐκατόμβης, ἡτις ἡγίασεν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἐθνεγερσίας.